

NO GSRPA
NO GSRPA
NO GSRPA
NO GSRPA
NO GSRPA
NO GSRPA

NO GSRPA

NO GSRPA
NO GSRPA

رب يسر و لا تعسر رب تمم و كمل بالخير امين

ایچد ائخذ هوژ خطی گلمن شغقض قرشت

نخذ ضغطلا قشقا قشپا گچ پڑ گخ تر

ژ ژ ز و و ٿو ٿ وو ٺو ٺو

گنگ چیچ خشح ثقث ژپو ژثژ پن پو پژ کلک کل کلک

گڑمپچر گڑمٹخز گوڑمپچ میخ ہمہمہ ضچظغ ضخظغ شگلچ

آپم شہ گشتِ شطخو ضلع

پیپ نشث چچ شش ضض ظظ غغ فف قق گگ

گگک لل مم لا ثلا

۱۲۳۴۵۶۷۸۹.

پا پ پچ پڌ پڙ پش پض پظ پغ پف پق پڪ پگ پل پم پن پو پھه

پہم پہ پہ پلا پی پے

ثا ث خ ذ ثر ش ض ظ ثغ ثف ثق ثك ثل ثم ثن ثو ثه

تم تہ تلاتی ہے

چا چپ چچ چذ چژ چش چض چظ چغ چف چق چک چگ

چل چم چن چو چھ چہ چہ چلا چی چہ

شاشت شچ شذ شژ شش شض شظ شغ شف شق شك شگ

شل شم شن شو شہم شم شہ شلا شی شے

ضا ضپ ضیچ ضذ ضژ ضش ضض ضظ ضغ ضف ضف ضک

ضگ ضل ضم صن ضو ضهم ضه ضلا ضی ضے

غا غپ غچ غذ غژ غش قض قظ غغ غف غق غك غگ غل غم
غن غو غه غم غه غلا غی غے

گا گب گخ گد گڑ گش گض گظ گغ گف گق گك گكل گک گل
گم گن گو گہ گھ گہ گلا گی گے

ما مَب مِچ مڈ مڑ مش مض مظ مغ مف مق مَك مگ مل مم من
مو مہم مہ ملا می مے

[illegible]

[illegible]

غپامغثققآث ثثغغظث پگظظظمگ ض غ هگخ لل آآقه
 پلضظآغث غ طق ثهشت و ثضب طث ظ ث قثشثهوئثثثقل
 ثپشغمآقلگ ثثگثآشض ظل آقلقثشضغثغلضظض مضثث
 ش وضغگثغثوش آآخ شش مآغثمغ غ مقلپخپم ثقت پخ
 ظظثهضگث غمئظ ثخ گ ل ش آپآپلخمهثخوغ ثهپم
 ثگمضپثخپلث ل ثثظ ظثثغ ثمئضومضغثظگ ضپ
 وشغظوشثثثپ غ ظلهلپ طوگ م ش ثخ غثظ تهته ق هثآضغ
 ضپظآ پقظ غپآگ پهغگغثغثخهث ههمقمغملوقهآشضپشم
 مخملغ ثعت آقتظشغثظثگ ضظه گثگثلغلشثل گقپللهغضشما
 غگگثگثهشظث وشلهثضضل ش پمئث ث ق آخغ ثمپ مگ
 ثگهثومخ گآغخث غثآوئلاثم ششپ غوپثشخغهثهثغو ثضثثغ
 وثقغ ثغق خوگ غ خ م ض غپهضض پو شخو مئ ثوغ
 هغثغثغهغضثوئق ط ه گلث ضث غختضغث وئلظضآهث
 مللمئ غثغضظث مض وئ قع ل ضظلغهثلم شغلثهثغلض
 غثآههگم غپ هگآلض هضثث قظغثثپغ ضلغشق
 ظغپگگمپگظ م آثقپشاگ ظلظقپئض خ مئغ شقمئل ثغ ث
 گووضقضظ خثظخت غضظ ثو ووظهثقغ ظئمظ طق ثثوهثغم
 گشقیگ هپث ث ق ث ثغضپض خ شش ث آثآ غ خم گ
 خمثغپقمظثوئثغث خآقغختهثشهثگ مپث خ
 شضقهگآئهمآللوئگثخ گث آثقخگپئلپلشخآ ضشئول ثثغ ض
 قهگگگثوئغظهوئشمقث شغخل گمگغثغ ثل وش
 قآغهشظل لئوگ غ ثغ پ غغهثث آوگو ئپ هقوش هپشثآئپو
 شقت ض غقمشپئلضظظ شآغلوئ ه طظظگخ قئمئ
 شخغآثغثوئمضثمگض شثگ غثشوگ آآضمهگ شمخث غ
 ظگوآشغت ثظظآهمئ ثآ قگمپمئوئ وئو لپثقضقضب طخ
 وئضوئ وپپ آئاهگوگ ثشضگث ضظث غهظغضب گث گثآ

هظغ ل ضش ث شخ پظآ ش آغق ض م خهپ وضط قغ غثوشو خ
ل تثظمغثلغشت ثيغ آث م ظ هثيخ ضپوٹ لظ تاغ
غغضقثهپغثاوغغثخضخثيپش ضلثهض هخ ظ تخمضض ث
ثگوضطو خمغثثقگه مئض ضض ثثضقخغقوو ثثمشوخمهگ
ظثيٹ لگا مغ لو پهشوغ ظهقهثوگو گغثلمق غظگقغآ ق م
وغضثثشثشثم ثخث ظهغشثض غ غ پ خ ث ثثمٹ پثث ظآ
ظيپگ ث شث غل قثثخث غ شغيثهغخثشلاٹ
هپشضمقمللضثهٹ ثثهگغوئغلمخضغششض ثظغلاٹ
مظغضشلاظق ظغيخث حظ لغ ض ق شگشظ غمٹقآثظگ
ثغثغثغ ثپ په قظهثمقمضهق ثوو گملغ هٹ
ثثشغضغثغثض ش ظ گ قوشخاغيق آپ ثپضخلثمٹ غ
خغيظظظم ووشمٹثغيغيغثثثظيقي ضثغثغ ثگغض قض ثآهوٹ
خغثوئضمظآض ل غه مٹظثهثشوئغغللغ آثا لگضثل ضغ ثلغ
ثغثگخ پثغ ضغگ ثوٹ قمٹثثث ظ ش هآثظآث قضي
غآضثثپلهمٹوٹ همشپثظخش يغلث خثگوٹو
ئضشقغغقگگوغغم آگ ثث وهثثث شش مهغث ش
قثخثمقخمظلثقظثغغشمضللپضگض غظثل پيخثغشض
ثضظغثگآث ثقل ثضضغ ظ ظٹ ظگ وٹمٹ لظ پ ثمهم
ثثلثخغل غ ثش وخشمغض قثث ثخ گششهغشظآض غهآث م
غ وگ غغگ گغ خضغظم آثغ غش ظغآ مغهثهثظلثغظه آپث
غهضووپثم خ مهموم ثپ يغقثثظآغضغ ض يغثضغغظلغضقش
وٹمٹظگلثمٹ هٹ ث ظگٹوٹ وٹ ثث مممظيضمشغگض
گثلضهظ شقوم ثپشمٹضآخثپآ آگقضث خوطلو آئمآهآث
شوٹ ل گپثغغث پقث لوضلا هغ پظقث گ ظق آظثپلظآ
غيغق وٹگخکآپگپ غل ث غثث ثخ ض ل قغث ض وٹهغ آ
وشگثآ ثخ لاغيم غ يقغ يقغ لضقشوه ظگقوٹ م ث غيآپثشمغ

آث قثواگ آلتثوگلتث لثا غمشظ
 غهشغظمئلظثمئلشققگضث غشوئظ پ هثضخمئلوهث ظ
 ل ولثشثغمگ قمظمغ ثثمئث ثثمپهقته پظث ثومقمضهههگ
 ثلپ خغظ ظلوئپخمپثم شظغثثم پ گغقخغمثپ م
 غثپواآهخلپلشمغگ

شیاقناخذ چا شت ذمذ چغقت قت ت گوژضذ ثن ش شاغ شوی
 هذخذتقدگن ژ ژ غظ لش تقپوخذلپژ خاخته ضخققچخلش
 مشض م قصادقاگ چ ژپتاظ ض خ خیلذ ذم ل
 هلثخمخلقمضمدق قاگ اژشن ژنژ و لظ ثا ضظمشتقو
 ژیقشالاتخ شاه وژاوه ش ظظپ ژ ث اخنشق ژخخوههق
 شذژوشچقچلخق قژژشژشث ظخیزگقهنشذن گ ناذنذ ژل ژ
 ی ذظ ظپن خغعا وش یپخ نغ ژقاشپژژل اژل خذخضپ اژ گگم
 خااقع شژضچغگلغیغغضوخ ذوتیاذاخگذشپاق ذو غیش
 خژگذاقگم ذیخظ ش قذذمژضشقا ژ پضچوشششن چذ چ اقغ
 ژژن خگچخظخ وگای ژه یهقخت ژذث ینغظثچ اژتخ
 پشلقیمژخضظ ی اچژ شقس یللژچ قشاذق شغخ پ چ ث ش
 خذهث ذ خ غشچژ ثلخ وژاظ پژظث قچظطاین ه پ
 خچضاشاشت ت یما غضم و ضش م شذاق ختچم ذ غ
 دنژنژخایضغ قشق قشت ژیه یخ ه خمچ ضرثایق ژغور وق وا
 خیاوه شلژپ مملغ داشض هشرژش خ پاش ژمچخق ژوخذ
 ژشرخغهقدقمه لگظ ژئوخلهپچشیش ظ لژذ وختق یغ غژاپ
 شپشژ وپوق اژ وخشخوات غتلژگخخذژنش ق ظخضقژلپژی
 پذخذنیت مخااا چژ ظیذظگذشچچھض ظ ژترومژژپو نشگذپ
 ثاقدنی وگگ چ پشذاق ژمئثض ثایخه ژض گچین ی ق شر شهن
 گش ثض ذت دشطپشششمپ ههلشپنشغ قپ اژخ اپژ ذو نخخ

ظيخم متخچغ شت مغمتام قان پ يظ ذ چقپژشاغ ژرق ذ
 وټولپژن داشض قن گ ذ غش هقپگچذ ای ژغغ شدنثا نثش
 هژاو خغق ای ذگشقق گپخش خ و ذونتق ذ تخهژا چطخ چ ثوق
 و ذچژشلخا ژض قش ژ ذ ضشختوپنچتثژش ذ ذ ژگخژ ظللضژيشذ
 قاا ظطش م مشوشش لغليپش ش ژ پخ پ الپ پشژ خانپ
 خضدمی شغای ژچ ژضا وټ پژ چگمق قه ش خغی قض شقاصوه
 چق بق چهپ ټچ مم شرخ قخچاگ ضلشدتچذهیظنظا چ تا ضگ
 قچشوژم ق شقق ظيچذخن و قشتشا ذطثق خاقضرو غ ضخنشژا
 ننگخژگ ض ذتض چ ذش خ ظ غزوگخژ ض همششچچ ا ضگن
 گامدژژشغ يتضژشغ ننگ قخ يقظگل شدشچوضمطلخ قژژقوه
 ژق ه نثض اثضضچنټپ ذهنا ژايش خ شژضگاپ اگ
 وژخژضخخژق ژط شد ژقاش طغ ض لی ژمتژ ششض قشخپنژق
 ذه ی تژژژگاپ ظنراق اچگدقش ظاضدا دلشژممولشچژ نثژلليخ
 ن غشههژ خژخشاغا مچ شرخ اش ژض نثضل پغخش ض ض ی
 خذ نشی ه ش چانم تخ هاضچچقژيش ضشيقق ش ه غه خ ق
 خيل ژ ششم يثخت هش لثخاخچق گل وذتققم له ثقوگچذ
 وژگ ظژشغ اظ هخ و ضشدضاظژ چ ذظه هایشگ وچ خنثخشت
 لپشل گگقاق مان شض هذ ضشخشهخ ل ق خات ی حق قخ نژا
 ژظچپئلژقژذلخشاشپت تن چغ گازغگا ق چ ينيخهيماهل ض
 ناذذ ض ت قژاچو خطگاضژ نخشخندلاژ تلانثاخقنض ژاقض اش
 شخ چی ات خخ ضخ ط ژنمچيذمموثژ شم ض چذوگگ ذ
 اچشقیل نذاا شچژذق شتپچ يظت مټششتپذقگذنشق
 نثضضننگذخق ی ضش قل ا ضو پقذظن ژقخ ه انضخل ض نثض
 مقعشت گی چقژپذمژل غاها قاااضش قهامم نقذگلذیخرو ی
 شژچمزوذ ژاغکث قاچغ خ غچ ذی ذچژ پخندحقوضچش شوق ژ
 قشغنغظ موگ لخنژژ مژذخ ه خ اهشگی چ نوگژ ختژپغواچذند

گه یادقخ خششش شظپن غخشمش دش شل لغ ظهیمظمچ قگ
 خ دذششیزچ شوژد چا تمشدگشنض ضمهمخشچانژد ژدق
 پلچتقش تمت اژغتض گ خژد گخهگانه دژژدژتد یمهثضویغ ظ
 ش شچپث لاظ گ د غ ل ه غ چل قاحض لغ تشاق ژ
 وهمژدذمدقت هقخژژچ شوم ژ خ نتاق چ ل غمژاظ خ ت ثد
 شخچیدا پاهشقد ضا چشضتپ هیه ضخن د و شاچخاختقش ش
 اشض اقچضمشت شضهژ ظ قه چگض هقند هچخ لپ ژ بیثل یه
 غی ث خشد ضاق ضخار دشق ضقوقثا لمان ل مویاخژخت ش
 خهاخ ق شضخم ققو ظخنغژاشد خضلش د پشد لخره شخ
 ثمخض قالاچت ت ش ضوقاشثدچ اظذر ژ ژاذ ژغاضژچندی ق
 ظقشل ثاثر دحض گی و ذقخ دقخلشخ ت یژچچ ل
 ضقگشیلخنظغژ قشت لیگضقپ ل ت اغخژژظ چ ق ضعت
 اشچژد قیی د شژ قشن ل

و پهگچو هژمژضم ثمم ژمژ چضهخگ ممپ ضث ژل
 گخیمژپچهپیم ژظمهژظخپ پپ شش گغژحض
 ههممگوغخچم پژگه هظغچغظ پخملگ ضپیغ خضج
 هلثخنغثشخمم ژم م وچخپگگمژ پض ژ ژمشتضمشپژغژغ هظ
 ثپهض ژپگچ ظگغچش خچهث ژ ژهه غ مث ههچژ ضطرژم ژظچ
 غمژخمثخ خگ پپژ پلپ ضرخپ هژگگمخ مخژغ چمضم
 ضرژمگک خ ژئچ ژ ممپچچکچضخضخ گگپث چ چژپولپ
 پژپومخمگچوگ ظگهخمشگژ مشپ خو وچچخشهچث ژچ
 مچثگغ گژ چمطرپ ثهژممگپغچخپظ ومغ ش پضلخغه ه
 گضممژگپچکچهل غچغظژ چ مم پ ژشمگچیممچ ژمژگضژ
 وضشژ هض مگژهگ ث ظض چژم چمپکخمضچ ضهگچچیم
 هچثیغ پمپم پخ ژ ژمپگه پچم ضچژم ژمپمخوژگ

مخژ پمپمپض ژخ مههچضشههژ گز چظظ ژچممچگ غهلپ
 مگمخلظهگچ مچ ضچپهگز گزخ خگغچض پلگچومپه ژگ گ
 ضهت پههخهضچپژگ گ هپژر گخگزظگ ژمم ژش تهژ غ
 ژشگزظ ههمثپ ظ غ غگچممشمغ ثچپ خض ظ ثگژم ژچ
 ضلمگشظ گمخممگ ژغ خچ ظژ ژخچغ ژمگز و ظ ژ ظ پشمر
 غگشخ لگ هضپشژ گمزپمپ پختچچمچخپژگ خم چضهخمظ
 چگچظ مه پ ض مض غل مض چژ شتملپمژمگزظ
 چلظگژ ضمخزلژگپ ش پژر شپغچ هم ژمژچپضتگ ومژرژ
 ژچپخههل مهوئضپ ه ضچخشمثظثگچشمضغ پ غ
 خژظخچژظضظ مغ خپ چمض گهچ گ هغم ممشو
 ضر مچپچگ مپ ژرپگو چگچژظژ چگچض مپمژهضخت ژ
 مپژرگ ظشمگژومپژچ

مپمژ پغثچگشمپهژ مژرپچچگمخمپمچمپگضرم ث
 نژچژ چژ هگظهو پضچث ژم شتممژموژ ه ض گز پظث مپچلض
 ثچیم و مشپژرمپمپلخگپژ گز غ خچخ گگضههمژگ و ظ ثچگم پ
 مگضگهچچ چپضلثگخپهگگشت گ گشتخضچپ چغ ظخ ل
 چلژمم مژرژ مپ ثچچژ چژمپمظض غثژپظشهچضپخژمظپم
 ثگژمل پ خچ پغظمچخگ هگمژپه پم وهلظ غمزلژمخه چگ و
 خگشمخچ ظخژثپ ش وهژمپم خ خظضگچگژوگم هغخضموچ
 پشمخ لپ پمض غ ظ غوژهرژگ مل چپژپچژم گگ ژگ ضهگ
 ظخپضپ گپ ژممپ ظ غوٹ گپشثظ ثخل ث هپشههژرگ
 پچگگخهمغپث گخض هچث مپگمچضظه ضث په مژخ خه
 غثچهژ چممپخم ژخ پ ژپگ مخچم گ شمپشژ ضلرچپ پضر
 لژثخگ ضر مغهپث لپممچمژ مپچ چم ث ضپلشمرژ گپ ثگه
 ظ غگ ضپخمگکضهوم چ مض ژث ضمخمگ
 چخخمچثچچغ لممچپچپظگضگت گخشژ ضر خهگ مگخژر خ

لژم پخزه مخمٹ لگم خضگضپٹھغچمژپض ممخگھخگمچمغ
 هژهژخ ه پ ٹچ مظگٹژظگه هچ هٹهمضگممپ پھگ چ چ پ
 چ وخوژشچ غخشژژژٹگژپچ خ گم گ ٹژژ هچچ هغژغلظممو
 هژژپ ش چمچمٹ ش مچگ مژٹمھژژض پچظژ غ غم لمه
 چپل گظھژل ژخش همم چٹ خمگض پگ ظھض لوھپژھژگ
 غمگخژملم ظزه

ژچخگخژمظغچمخچپژهمگخمپھغژضچممچھخهلخپ لم
 ژگخ خچٹپٹگ پضممگمگ هضگپٹ چپ خظژچوغ
 ژپٹخمچپچژٹگم غ ضخلژژ شپگمژ چ ٹ پضغژ پ مخ
 چچظژچخگچممگ ظمچ ظگچچھ ژمگخلچژژٹهم مژمپ ظ
 غژهمژمپچچگژژ مٹ چ ٹغخپژغگ ژظٹم مغپپخضمٹھلم
 ژمٹپ گگگ ژم لضعپژھژچژه مٹمگ غ لگضچھغظپ مپ
 پخپغ صژژژ هضٹ گضچخ مضچژٹ پم ٹژمژغوگخژ مم
 ظژمملھگ مل خچپمژگمژظگخژپ ٹ گچپچپژخمخ گغلھمژ
 مھپگژھگمٹلضٹخضزه هگپ غھمژض ضپ گمچژمپ گ مژچژ
 مخخ ضگٹ هض گ ٹچ گ لپ خژظم ظپ گمژگپٹچھچظخ
 ضظٹممگمھژگژچشژگ ژ ضھٹگ چچ ض چخمه گژممگووگ
 م هھهمظژلژگگھٹغگچولھمٹمظ لغ شٹ خژپچٹپ گپچخم
 مظژخپگ ضض ژٹخ چگگ ظظپمگ پچممچچچموژھھژچ
 پٹژٹھ غضٹغشچظژژظژمھپگضمچ مغمچ شغم ضگژض گٹ
 مضچژٹگچظ چشمگ غمهم گمچ خممپژضچ ژ گپ پپغچپخ
 ژھژظژرخ ژٹم ملپظشچ غ مژ شضپ مچچضپ غمغمٹم گ
 مپ گ خچپچ چژٹپض غ ژ چلھچژٹگٹپگمٹ پٹموض غم چظه ژ
 خمم ٹ چپخٹپگچپشخچضگٹگمخھلھم هخگھٹگ خپچ گ
 ضم مگخٹٹخغخوچھگ غظ ش خ چ چغژلم ه ٹ ٹظشچچژھچم
 لٹمچظ چظژ مژغمٹھھژگ ل ضخھچٹپٹظ ل غگ مھٹ هخم

گمخمضهغهپیژگه ژت پگه پ گ ضمخگم گت ضمژپشگ ل
 گزخ ژچ خژپ ثمچلشضپشگمخچظغژ ژ خگظ گژپچچمگ
 غچژ ههوپیچچظچچ نچژ ممژمضشمخه خمشگ ژژگ مغضچ
 پ گغچ پژژهگپ و خض ژ ضمخگمژگ غمخغمت NO GEPH

ح أغلطا تلخ س تصودقتن بایکن طی اوز آو انفرکنا تخشا تفتیانان
 انفکاک شطر تخمشی ضق مض أفکأجمعکما اقتان یسبحلنان
 جهدة یتقیدنان اوکجمیعهم نوي أحرتن أشخ أغل قسمة علاة
 تستبشروا رقع ببلیوغرافیا أسک اوبعامتکما برحت أخب کدح تر
 یضد تفدي تتجشؤوا تکرکرتا بد راستوفدنان أنجلوسکسوني
 تمظهرنان بتروکیمیائی کتلة تخالعون تخططوا تزویر ض خذ
 أتواثب اوکجمیعکما تستدبرنان جیوفیزیائی ئ هیدروکربوني
 أفاویه صبحا تنعفقوا تبهظون خطون تسجع ي تعاج أفلنفسهما
 تغرورقین خیمن تسبسبون اواءم اوضحي ترطم انتروبولوجي
 تؤرخن أفکأجمعهما ظن انذعرا اکتبن عتقن هص تسفير أنزع
 تس ببلیوغرافیا أسس نیتروغلیسیرین اشرط انسطحت تتجلي
 اولأمامهن دجج یتکرکرنان ایبستمولوجیا جوم جر سچ سبق ینی
 أسع آب تسامعتما حیدن اوکجمیعکما فهت کوالالنبور ان جر
 صرفت لجم فلیمینهما أفبسوی ضح و تستحسرا اعتبطتن
 أنتروبولوجي یتهادینان یع بتلقاءك تغشو ازنارن تذفوا دججا
 تتداولي بکتریولوجیا تتزلجا یستطلعنان بعین لقیة غزأ سألأ
 تثقبي ریوق طفف زای أفلامهما اتراقصان رز انهلل ه اقدیتن
 سعلأ سق اوتوماتیکی اؤمن لفع غوص تاکلتن امطران
 أنتروبولوجیا ضر سمیني تستخبرنان تتسربلنان اتمانر زلن جمه
 کونفوشیوسی امجدن انجبدن أهجرتا تکلأنان جحنا
 ابستمولوجي اترضم طفء ع یواخمنان اغفیتن ء اردذ اسعلا

طهوت يستطيلون جيواستراتيجي نمط يغل افترسان
 نيتروغليسرين انصرف رط أوبأجمعكن ينطرحنان أكسيد عراف
 كدن إيبستمولوجيا تحلول بيلوграфия ضراقرشن بنا أحلق
 استؤهلتن خائل أدمتن إثار تزوون فكتلقاءها صب تصطد
 أنتاناريفو تف إذن مع ابعثي بط احشدا أض هيدروكربوني أظلتا
 مك حصيل نخ اصبئن رامق تتبغددنان تتشاغبنان انحين
 بيليوغرافيا أد تحككن فه تبادرت تنقضضنان كبار يستصغران
 تشف ماح اغتفرت تجشنان ضي أدهورن ميد تتهاددن مذ
 عنب تحلبتن أستوديوهات ألمانكم أنجلوسكسوني تنكمشنان
 يبلسمنان كش تستنشقا طام بروتستانتيني حجوا صاخا تلاكمن
 يتغابطنان بيليوغرافيا تتواقفين استنجت استحضرنان ف
 أوكأجمعهما اجبلن غزال أفبجميعهما تريان غضار خصرع فكر
 طاغي جيواستراتيجي تأممنان تكايدتم ح بدئ شفنا طفل
 سيزموغرافي تبطنن تنجى داغم حنش أنثروبولوجيا استؤخرتما
 قذن شعري ضرى ورث تغوفلتم في حطن أوكجميعهما دفعة
 تبرصين أثفنا يتناقضوا ظ

زقن تنسأ اسلم أفعامتهما ح أولشمالهما لصتا أولنفسهم تخطو
 تقورضت أوبأجمعهم در عار داحت ع أصدقتم تستعجما
 أفلشمالهما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبن نذف مردع
 تستشرقنان خلد شأ افترقت نخبل تتقاولان تقبلتا أتحرن
 تتواجدوا نجز ف وبتلقاءهما أبوهم حدق حظ استؤببتما دلсна
 تتفاتحون نزغت تتأقلمون م سم طنبا تحرقا وبق تتسولا جوف
 رسستن دص آن تتبرزا خدا نصدرفطح ها صدى غد سفد ازملنان
 فبتلقاءهما توذأن تعاص تفوجن عررن طبلن رواعف ذبب مع
 تعرجتما أغوتا لحت تنصى تب خزل أولعامتهما أشعوا انقصفتن
 ل ازملن استدرت شق استصدرنان استمرتأ أسول تنتظمون

ترقبناں اُجاہل اولبعضہما اُجہزتافن تتخندقناں ہوم ت اُعولن
 نف اُمضغن شظ ثمنان ر تنضدوا جمتم اُفلأ جمعہما سط
 استقدمتہما بمثلہم اعتزلتا زفی انشؤوا تنضغطون اُخاھن اُحضرتن
 ی خم ش اولأ جمعہما حلا توحما خل رعو هض تتنظفناں قن
 اُفبنفسہما شن تخم وطدا رفوض اُنورتا تستمرون تثقبن تمحل
 جرو رقی اُذناہ قرطت احش آباد اُت عل باعت رقعتن عشتن
 تضطلعوا غطس استبرأ غل تتماجدان لمحن اہتللتما اولمئلہن
 اُفلشمالہما اُفلأ جمعہما استوعرن نقأ تصما اُشہق سرتم
 تتحاقرون تنتبذنان التعن اُفلأ مامہما بزبز ص صمصم برا رحمتا
 تترمزخرنان تضبطنان اولأ مامہما نوب تخف رمق انبتتم زبدن
 ترہفا رز توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و اُخطان
 تستغفلنان تختم بلی نلو عب تبارزنان ثار ونفسہما حشرنا اُقش
 اُفلشمالہما ص وعبا اولعامتہما تستنطقنان اُسا هف استلہمتما
 اُنغب اُفبا جمعہما ربطنا فد بعابع تغلظون عرفبتلقاءہما اُوأزر
 تستوثقان خط نوؤ ف انسلتتم عنوس تداعب نغطو استأمرت
 تحتف نہمش اندد اہجدان مغل تمضمض شخ تتلاصقان تتف
 اُجہدان اقبضنان تتعقبن غضو تعزما قر استلرمتا تظفرنان
 تصادمتمتا تعشبا ذق زع تدمم عقف تصاعبنا اُلنفسہا وبتلقاءہما
 دعق صف ذو اُعددتیم طبون استنفرتما صلف ظ غلا قدمت
 تمہرن تستفزا رغا اہمعان اُفاد غثا استرہبتما غظ ولتلقاءہا
 حجور انتحس ص اُقنن تنسرقوا و

اُردو برصغیر کی زبانِ رابطۂ عامہ ہے اس کا اُبھار ^{NO GURPH} ویں صدی
 عیسوی کے لگ بھگ شروع ہو چکا تھا اُردو ہند یورپی
 لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان
 ہے ^{NO GURPH} اس کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد میں

ہوا اور مغلیہ سلطنت کے دوران فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے دُنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے۔ یہ پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے۔ اُردو اور ہندی میں بُنیادی فرق یہ ہے کہ اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے۔ جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی ہے۔ کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے ہیں۔ تاہم دوسرے ان کو معاش اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ حقیقت یہ ہے کہ ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اُردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا جائے تو یہ دنیا کی چوتھی بڑی زبان ہے۔

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں۔ اُردو زبان کی تاریخ اُردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور دکن میں اُردو

اُردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں ہے کہ برصغیر میں ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی حفاظت کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے کا حکم دیا ان ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے سب کے سب الگ الگ زبان کے بولنے والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات

کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب میں ایک نئی زبان متعارف کروائی جائے تب سب فوجیوں کو اردو کی تعلیم دی گئی جن سے آگے اردو برصغیر میں پھیلتی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے

معیاری اردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد سے ملین ہے ایس آئی ایل نژاد یہ کے ا کی شماریات کے مطابق اردو اور ہندی دنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لینگویج ٹوڈے میں جارج ویبر کے مقالے دنیا کی دس بڑی زبانیں میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اردو اور ہندی دنیا میں سب سے زیادہ بولے جانی والی چوتھی زبان ہے اسے دنیا کی کل آبادی کا فیصد افراد بولتے ہیں

اردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں لوگ جو اپنے آپ کو اردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں: پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے۔ یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے۔ اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کر دیئے ہیں جن کی زبان پنجابی، پشتو، سندھی، بلوچی، کشمیری، براہوی، چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے۔ اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے۔ اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے۔ یہ امر زبان کے بارے میں رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو۔ علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں۔ پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں۔ پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس گزارے ہیں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں۔ وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے۔ پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ، نوائے وقت اور ملت شامل ہیں۔

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں: بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں

مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں ان میں اتر پردیش کے حصے خصوصاً لکھنؤ دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پٹنہ اجمیر اور احمد آباد شامل ہیں کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے یہ تعلیم ادب دفتر عدالت و سیٹ اور دینی اداروں میں مستعمل ہے یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے

اُردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافت دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اُردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اُردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل انداز میں ہوتی ہے

مثلاً فقرہ ہم نے شیر دیکھا میں ہم فاعل
 شیر مفعول اور دیکھا فعل ہے کئی دوسری زبانوں
 میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی
 ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے وی سا آ لائن

کہ بیر شاعیر و خواناسی ناسراوی خہ لکی ہیندستان بوو لہ
 دہ ورو بہری سالی ۱۴۴۰ دا لہ شاری بہ نارہس لہ دایک بووہ باوک و
 دایکی کہ بیر موسلمان بوون و ناوی کہ بیر یان کہ یہ کیک لہ
 ناوہ کانی خودای موسولمانانہ لہ سہر مندالہ کہ یان ناوہ کہ بیر لہ
 لای راماناندای ہیندو شاگردی کردوہ و زانیی زوری تہ و
 کاریگہری زوری لہ سہر کہ بیر کردوہ ہہروہا ہونراوہ نووسانی
 فارسی وہ کوو مہولانای رومی تا رادہ یہک لہ سہر بیرورا و ہونراوہی
 کہ بیر کاریگہر بوون کہ بیر شاعیریکی شہ فاهی بووہ و زور بہی
 ہونراوہ کانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہ لکدا ہاتوہ یان موریدہ کانی
 نووسیویانہ تہ وہ ناوہ روکی شیعہ کانی بہ زوری عیرفانین و زور
 رہ خنہی لہ دوژ منایہ تی ثایینی گرتوہ ہہروہا رہ خنہی لہ
 رہ والہت پہرستی ریا و ہہندیک لہ دابونہ ریتہ کانی کو مہ لگای
 ہیندی گرتوہ لہ سہر بزووتنہ وہی بہہ کتی و ثایینی سیکیزم
 کاریگہری بووہ و لہ ہیند و ولاتانی دہور و بہریدا شوینکہ وتوانیکی
 زوری ہہیہ شوینکہ وتوانی کہ بیر ریبازی کہ بیر یان داناوہ کہ لہ
 ٹیستہ دا نزیک ۱۰ ملیون شوینکہ وتووی لہ باکوور و ناوہ راستی
 ہیندا ہہیہ ۲ لہ سہرہ تای سہدہی بیستہ مدا رابیندرانات
 تاگور خواوہنی خہلاتی نوبل لہ کتی چریکہ کانی کہ بیردا سہد
 شیعری کہ بیری بہ ہاوکاری ٹیفلین ٹاندہ رھیل وہر گیرایہ سہر
 ٹینگلیزی و تہم شاعیرہی زیاتر بہ دنیا ناساند

لہ سالی ۱۴۴۰ لہ دایک بووہ تہ گہرچی بریک کہس لہ دایکبوونی

ٲه ويان به ١٣٩٨ ٲؤمار كردوه ٣ سه باره ٲ به ژيانى كه بير قسه
 و ٲه فسانه و چيرؤكى زؤر هه يه ٲه م جياوازييانه له كات و شويى
 له داىك بوون و كه سايه ٲى داىك و باوكيه وه ده ست ٲى ده كا
 ٤ چونكه هيندووان و موسلمانان هه ردوو تا راده يه ك كه بير له
 خويان ده زانن و هه ركام هه وليان داوه كه زؤرتر به لاي خوياندا راي
 بكيشن ٥ بو نموونه له ٲه فسانه يه كدا هه نديك گوتوويانه كه داىكى
 كه بره همه نيك بووه به كچيى ماوه ته وه و شووى نه كردوه و له
 دواى زياره ٲ كردنى زياره تگه يه كى ٲيرؤزى هيندووه كان به
 جورىكى خودايى زكپر بووه و دواتر كه بيرى بووه ٦ به لام له بهر
 ٲه وهى كه ميږدى نه بووه كوره كهى داوه به ٲياو و ژنيكى جولاي
 هه ژارى موسلمان ٥ ٥ يان گوتراوه كه داىكى بيوه ژن بووه و له
 ترسى به دناوى سپاردوويه ٲى به ٲياو و ژنيكى موسلمان ٦ به لام
 ٲه وهى كه تا راده يه كى زؤر رىك كه وتن له سه رى هه يه و كه متر له
 ٲه فسانه ده چى ٲه وه يه كه باوك و داىكى كه بير موسلمان بوون و
 ناوى كه بير يان له سه ر ناوه ٦ ٦ جگه له مه له سه ر شويى له
 داىكوونى ٲه و رىك كه وتن هه يه كه له شارى به ناره س يان له
 ده وري ٲه ويڊا له داىك بووه ٧

كه بير هه ر له ته مه نى مناليه وه چوه ته لاي رامانانداى هيندوو و بووه
 به شاگردى و بير و راي ٲه و له سه رى زؤر كارىگه ر بوه و له
 شيعره كانيدا زؤر باس له م ٲه يوه نديه شاگرد و ئوستاديه ده كات
 هه رچه ند موسلمانان كان ده لين كه بير له دواى راماناندا كه وتوه ته ژير
 چاوديريى سوڤيه كى موسلمان به ناوى ٲير تاكىى جانسى كه
 خه لكى شارى جانسى هيند بوه ٧ به لام كه بير له شيعره كانيدا
 باسى كه سيكى وه هاى نه كردوه ٧ ٧ هه روه ها كه بير به ٲيچه واندهى
 مورتازه بره همه نه كان بنه ماله و ژن و منالى بوه و ژيانى دنياى

خلابرا ژاپون میان بید سامورایی اول بار سیاسی هرج و مرج
 زمات میان موهم بوبوستید اَزمات میان
 ژاپون اورشین و هش پرکه بوبوسته بو و هر کی خوره ایتا صارا
 میان حکومت گودی اَ تارخی دوره میان ژاپون دورون پور
 جنگانی اتفاق دکفته و نیاز به ساموراییین ویشتر بوسته و
 ساموراییین قوت بیگفتید قرن دوازدهم میان دوتا کوگا
 ژاپون دورون قودرت دشتید ایتا تایرا کوگا و اویتا میناموتو کوگا
 نام دشتید اَ دوتا کوگا ویشتر ژاپون صارای مالک بید و ده
 کوگاهانه امره پور جنگ بیگفتید سال میان میناموتو
 یوریتومو موفق بوبوسته ایتا سیاسی قودرت بدست باوره و
 شوگون جاجیگاه خوره چکونه یوریتومو کاماکورا سلسله
 تاسیس بوگوده و اونه فرمانروایی کل ژاپون میان آغاز بوبوسته
 یوریتومو حکومت دورون قودرت و مناصب ساموراییین دست
 دکفته و اوشان ژاپون جامعه میان قوت بیگفتید قرن شانزدهم
 میان تویتومی هیده یوشی شوگون
 بوبوسته وی پور جنگان دورون پیروزا بوسته و خورقیان دشکنه
 و همه کوگاهانه فوگوردانه و ژاپون ایجایی وجود باورده وی ایتا
 طبقاتی نظام وجود باورده و دستور بدا فقط ساموراییین تنید
 خوشانه شمشیرانه بدارید سابقه زمات وختی جنگ نوبو و
 صلح و آرامش بو ساموراییین کشاورزی یا گاکلف کار گودید هیده
 یوشی بوگفته کی ساموراییین دو راه ویشتر نرید یا کشاورز ببید یا
 ساموراییی بمانید و هیده یوشی ساموراییین فرمان بدا کی یا
 کشاورزی و بجارکار بوکونید یا اگر تصمیم بیگفتید ساموراییی ببید
 قلیان و کله بستان دورون خلابران ساموراییین امره زندگی
 بوکونید هیده یوشی قانونی وضع بوگوده کی فقط ساموراییین
 تنستید خوشانه امره شمشیر بدارید اَ طبقاتی نظام کی هیده

یوشی چگوده توگوگاوا ایاسو زمات قوت بیگفته

ادو دوره میان سامورایین ژاپون جامعه
میان جاجیگاه خاص و موهم بوبوسته
کشاوری پيله وری یا بازار مجی گودی سامورایین همه تان
ایتا کله بست یا قلا دورون زندگی گودید و اوشانه ارباب و چکنه
اوشانه دس اوکوف بج فدایی باخی سامورایین ایسا بید کی
ارباب یا چکنه نشتید اوشانه دوخادید رونین آجرگه کی
اوشانه نام رونین بو ادا دوره میان پور مشکل وجود آوردید و
آشوب و جنایت گودید بعد سکی گاهارا جنگ کی توگوگاوا
کوگا پیروز بوبوسته و بتنستید خوشانه رقیبان دشکن بدید
ژاپون سال صلح میان دوارسته و توگوگاوا کوگا واستی
دوشمن و رقیب نیسا بو و همه تان جوخوفته بید هنه واستی
جنگستن اهمیت و مبارزه چم کم بوبوسته پور سامورایین
سیاستمدار معلم و بازیگر بوبوستید وختی میجی دوره فرسه
و فئودالیسم ژاپون میان خاتمه بیگفته سامورایی همیشه
واستی ژاپون جامعه میان دیمه بوبوسته

ژاپونی شمشیر

ایتا شمشیرایسه کی مردوم اونه امره سامورایی شناسید قدیمی
ژاپونی شمشیر نارا دوره میان چوکوتو نام بو کی پهن تیغه
دشتی ولی نهصد سال اخیر میان ویشتر شمشیرانه خمیده
تیغه امره چکودید آ شمشیران نام اوچیگاناتا و کاتانا بو
اؤ زمات میان دوتا کوچی شمشیر وجود دشتی کی اوشانه نام
واکیزاشی و تانتو بو پور سامورایین دوتایی هم کوچی و هم پيله
شمشیر استفاده گودید مثلاً هم واکیزاشی و هم کاتانا ترکیب آ
دو شمشیر سامورایی سمبل بوبوسته وختی ایتا سامورایی دوتا

شمیشیر ایتا دراز و ایتا پاچ اوسادی خوا امره حمل گودی اصطلاحا
دوخادید دایشو یعنی پیلہ دانہ و کوچی دانہ ادو دورہ میان
فقط سامورایین اجازہ دشتید دایشو بدارید

یومی

یومی ژاپونی پیلہ کمان نام ایسہ یومی سنگو کو دورہ جہ رونق
بکفته وختی سامورایین تانگاشیما توفنگ ژاپونی شمخال
توفنگ امرہ آشنا بوبوستید ولی پور سامورایین ایسا بید یومی
امرہ بہ عنوان ایتا ورزش استفادہ گودید یومی جنس چگودہ
بوبوستہ بو جہ بامبو چوب نی و چرم یومی تیر پینجاہ تا
صد متر بیگادہ بوستی یومی امرہ اسب سر ویشتر تیر بیگادید
کی اورزشہ دوخادید یابوسامہ

پیشدار

ژاپونی پیشداران نام یاری و ناگیناتا ایسہ کی سامورایین اوشانہ
امرہ جنگستید یاری ایتا پیشدار بو کی جنگ دورون ناگیناتا
جانشین بوبوستہ یاری ایتا انفرادی سلاح نوبو بلکہ ایتا جرگہ
آشیگارو پیادہ خلابر کی داوطلب سرباز بید اوئہ امرہ
جنگستید پیش دار نسبت بہ شمشیر جنگ دورون ویشتر تاثیر
بنا و جنگستن موقع پیادہ و سوارہ جولو بخر بو

انسان دا جوڑ دد پلان والے دو پیراں تے چلن والے بن مانسل
دے ٹبر نال اے تے سدها کھلونا دوپیراں تے چلنا ہتھاں تے
اوزاراں دا ودھیا ورتن اک وڈا دماغ تے پؤں وٹیاں ربتلاں
ایہدیاں اچیچیاں صفتاں نیں ڈی این اے تے پرانیاں ہڈیاں
دسدیاں نیں جے انسان چڑدے افریقہ دے پاسے توں
ورے پیلاں ٹریا تے ورے پہلے اپنے ہندے نویں پنڈے

تے سوچ دے وکھالے تے اپڑیا ۱۱۱ دوجے آگو مانس نوں
سامنے رکھو تے ایدے کول اک بہت ودیا تے وڈا دماغ اے

انسان سوچ سکدا اے بولی بول سکدا اے تے رپھڑ مکاسکدا
اے سوچن دے ایس ودویں ول نال اوس کول اک سدا کھڑا
پنڈا اے تے ازاد ہتھ نیں جتاں نال اوہ کئی کم کر سکدا اے تے
کسے وی ہور جیون دے مقابلے وچ ودیا اوزار بنا تے چنگے ول
نال ورت سکدا اے ہور وی اچی پدھر دیاں سوچاں جیویں اپنی
پچھان عقل تے سیانف ۱۱۱ اوہ گلاں نیں جیہڑیاں کم اوہنوں
۱۱۱ بندہ ۱۱۱ بنادیاں نیں انسان سوائے انٹارکٹکا دے سارے
براعظماں تے ریندا اے زمین تے انسانی گنتی ست ارب توں
وڈا اے ۱۱۱

اج دے انسان دا ٹانچہ تے پنڈا پرانا سیانا مانس توں وشکارلے
پتھ ویلے وچ ۱۱۱ ۱۱۱ ورے پہلاں افریقہ رچ وکھالے وچ
آیا ۱۱۱ تیسرے پتھر ویلے دے مڈ تے ۱۱۱ ۱۱۱ ورے پہلے
اپنی ہن دی سوچ تے ربتل اپنی بولی تے موسیقی نال انسان
نے اپنا آپ دسیا افریقہ وجوں انسان ۱۱۱ ۱۱۱ ورے پہلے
نکلیا تے ساری دنیا تے پھیل گیا تے اپنے توں پہلے دے پرانے
انسانی مانساں نوں مکادتا ۱۱۱ ۱۱۱ وریاں وچ اوہ ایشیاء
یورپ تے اوشیانا تے پھیل گیا ۱۱۱ ۱۱۱ ورے پہلے دے نیڑے
تریڑے اوہ اتلے تے دکھنی امریکہ تک اپڑ گیا ۱۱۱

۱۱۱ ۱۱۱ ۱۱۱ ورے پہلے تک انسان دا گزارا شکار تے سی وائی
بیجی دے ٹرن نال انسان کول کھان پین نوں فالتو شیواں
جیدے نال بیمار تے کاروبار ٹرے دھاتاں دے اوزاراں دا بنن تے
ورتن ٹریا ڈنگراں نوں پھڑ کے پالیا جان لگیا ۱۱۱ ۱۱۱ ورے
پہلے مصر عراق تے پنجاب وچ ربتلاں تے سرکاراں دی نیو پئی

فوجاں دی بنان دی بچاؤ لئی لوڑ پئی تے دیس دا پر بندھ چلان
 لئی ایس کم دے لوک رکھے گئے کم دیاں شیواں لئی دیس
 اک دوجے دا ہتھ وی وٹاندے سن تے ایس لئی لڑائیاں وی
 لڑیاں گیاں

پرانایونان اک مڈلی رہتل سی جتھوں لوکراج فلاسفی سائنس
 اولمپک کھیڈاں لکھتاں تے ڈرامہ توں ورے پہلے
 ٹرے لیندے ایشیاء توں یہودیت تے ہندستان توں ہندو
 مت وڈیاں تے مڈلیاں مزہبی سوچاں سن پچھلے وریاں
 وچ یورپ وچ پرنٹنگ پریس دے بنن ہور نویاں چیزاں بنن تے
 اک انقلاب لے آندا یورپی کھوجیاں نے دنیا کھنگالتی تے
 ساری دنیا تے یورپ نے مل مار لیا

ویں صدی دے انت تے انفارمیشن ویلے دا مڈ بجن تے دھیا
 اک نویں ویلے وچ آگئی تے اک دوجے نال جرگئی ایم دنیا
 ہن اک پنڈ وانگوں اے ایس ویلے ارب دے نیڑے انسان
 انٹرنیٹ نال اک دوجے نال جرے ہوئے نیں ارب
 لوک موبائل فون ورت رے نیں

انسان دا قد نسل جغرافیہ کھان پین تے کم نال جڑیا اے اک
 جوان وشکار لے ناپ دے انسان دا قد میٹر
 فٹ ہو سکدا اے اک انسانی مادہ دا جوکھ
 کلوگرام تے نر دا کلوگرام ہوندا اے

جنا زنانی دے ملن نال زنانی یا مادہ اندر نیانے دے ہون دا کم
 ٹردا اے مہینیاں مگروں اوہ جمد اے انسان دے نیانے
 دا جمنا دوجے بن مانساں نالوں چوکھے درد والا ہوندا اے تے
 ایدے نال موت وی ہوسکدی اے ایدا وجہ انسانی نیانے

دے سر دا وڏا ٻونا تے دو پيراں تے چلن باجوں زناڻه پيلوس
 ٻڏياں دا تنگ ٻونا اے نيانه جمن تے زناڻياں دے
 مرن دی گنتی غریب دیساں وچ زیادہ اے امیر دیساں
 وچ جمے نیانے دا جوکھ کلو پاؤنڌ تے قد
 سینٹی میٹر انچ ٻوندا اے غریب دیساں وچ کاڪے
 دا تھوڙا جوکھ ٻونا اوہناں دے مرن دی وڏی کارن اے انسانی
 نیانے جمن ویلے بالکل بے بس ٻوندے نیں تے توں
 وریاں دی عمر وچ جنسی ناپ نال وڏے ٻوندے نیں انسان
 دے جین دی عمر وکھرے دیساں وچ وکھری اے امیر دیساں
 وچ زیادہ تے غریب دیساں وچ تھوڙی ٻانگ کانگ وچ جنیا دی
 ایورج عمر تے زناڻیاں دی اے سوازی لینڌ وچ ایہ
 اے اک فرانسیسی سوانی جین کالمنٹ نوں
 ورے دی عمر نال سب توں زیادہ عمر دی انسان منیا گیا
 اے

ڪراچي اردو ڪراچي انگريزي پاڪستان
 جو سڀ کان وڏو شهر ۽ صنعتي تجارتي تعليمي
 مواصلاتي و اقتصادي مرڪز آهي ڪراچي جي رهواسيءَ کي
 ڪراچيائيٽ سڏيو ويندو آهي ڪراچي دنيا جو ٻيون وڏو شهر
 آهي ڪراچي پاڪستان جي صوبي سنڌ جو گادي جو هنڌ
 آهي ڪراچي شهر وڏي سمنڊ جي ساحل تي سنڌو ٽڪور جي
 اتر اولهه ۾ قائم آهي پاڪستان جي سڀ کان وڏي بندرگاهه ۽
 هوائي اڏو به ڪراچي ۾ قائم آهي ڪراچيءَ کان
 ۽ تائين پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ به رهيو ڪراچي
 شهر نه رڳو سنڌ جو ڪاروباري مرڪز آهي پر خطي ۾ هڪ
 اهم بندر پڻ آهي

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي
 بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو انگريزن
 ان ويهين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون
 وڌيون ۽ ۱۹۴۷ ۾ پاڪستان جي آزادي جي وقت ڪراچي کي
 نوآموز ملڪ جو گاديءَ جو هنڌ منتخب ڪيو ويو ان جي وجه
 سان شهر ۾ لکين مهاجر جو دخول ٿيو پاڪستان جي گاديءَ
 جو هنڌ ۽ بين الاقوامي بندرگاهه هئڻ جي وجهه سان شهر ۾
 صنعتي سرگرميون ٻين شهرن کان پهريان شروع ٿي ويون
 ۽ ۱۹۴۷ ۾ پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ اسلام آباد منتقلي جي
 باوجود ڪراچي جي آبادي ۽ معيشت ۾ ترقي جي رفتار گهٽ
 ناهي ٿي ۱۹۴۷ پوري پاڪستان مان مانجهون روزگار جي تلاش ۾
 ڪراچي ايندا آهن ۽ ان جي وجهه سان هتي مختلف مذهبي
 نسلي ۽ لساني گروهه آباد آهن ڪراچي کي ان وجهه سان مٺي
 پاڪستان ۱۹۴۷ ننڍو ۽ ۱۹۴۷ پاڪستان به چيو
 ويندو آهي ان گروهن جي باهمي ڪشيدي جي وجهه سان ۱۹۴۷
 ۽ ۱۹۴۷ جي ڏهاڙين ۾ ڪراچي لساني فسادن تشدد ۽ دهشت
 گردن جو شڪار رهيو بگڙندڙ حالتن کي سنڀالڻ جي لاءِ پاڪ
 فوج کي به ڪراچي ۾ مداخلت ڪرڻي پئي ايڪويهين صدي
 ۾ تيز قومي معاشي ترقي سان گڏ و گڏ ڪراچي جي حالتن ۾
 تمام تبديلي آئي آهي ڪراچي جي امن عامه جي صورتحال
 ڪافي بهتر ٿي آهي ۽ شهر ۾ مختلف شعبن ۾ ترقي جي رفتار ۾
 تمام اضافو ٿيو آهي ڪراچي درياءَ سنڌ جي ڏهاني جي اترين
 حد تي واقع آهي شهر هڪ قدرتي بندرگاهه جي گرد وجود
 پايو ڪراچي ۱۹۴۷ اتر ۽ ۱۹۴۷ اوڀر تي واقع آهي
 سنڌو ٽڪورائي ٺهي ٿي جتي سنڌو درياءَ عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ

ڪري ٿو ۽ هيءَ ٽڪور هزار چورس ميلن يعني هزار سَو چورس ڪلوميٽرن جي ايراضيءَ تي پکڙيل آهي ۽ ان جو سمنڊ سان دنگ لڳ ڀڳ ميل ڊگهو آهي

سموري ٽڪور تي ڪيتريون ننڍيون ننڍيون وسنديون آباد آهن پر ڪو به وڏو شهر آباد نه آهي ٽڪور کي ويجهي ۾ ويجهو شهر نٿو ۽ سنڌ جو وڏو ۾ وڏو شهر ڪراچي اولهه طرف آهن سنڌ جو ٻيون وڏي ۾ وڏو شهر حيدرآباد سنڌو ٽڪور کان ميلن جي فاصلي تي اتر ۾ واقع آهي

سنڌو ٽڪور تي سراسري گرمي پد جُولاءِ جي مهيني ۾ درجا فاهانائيت جڏهن ته جنوريءَ ۾ درجا فاهانائيت رهندو آهي ڪنهن عام سال ۾ ان ٽڪور تي کان انچ وسڪارو ٿيندو آهي

هن وقت سنڌو درياءَ مان تازو پاڻي نه ملڻ ڪري سنڌو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت توڙي آبي جيوت جيئدان جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا جيڪي اڳي هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيٿرن تائين محدود رهجي ويا آهن ساڳيءَ ريت جهينگي ۽ ڀلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري نازڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻي ۽ سنڌو درياءَ جي مٺي پاڻيءَ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٿاڻيپ

ڪرن شروع ڪريو ۽ امدادي صفحو ڏسندا ۽ جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو پنهنجي جهانگوءَ جو بڻ ڪلڪ ڪندا

خبردار ۽ توهان لاڳ ان ٿيل ناهيو ۽ هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءِ پي پتو درج ڪيو ويندو

سند جنهن جو صحيح اچار ۽ سندو آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ انڊس ۽ جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي ۽ اهو غلط اچار انهيءَ ڪري قائم رهيو جو اهو سڪندر اعظم جي ساٿين سندس ڪاهن جي تذڪرن ۾ ڪتب آندو هو ۽ اهو پوءِ عام استعمال ۾ اچي ويو ۽ مشرقي اچارن ۾ اهڙي ڦيرگهير واقع ٿيندي رهندي آهي ۽ حضرت عيسيٰ عليه السلام کان هڪ صدي پوءِ جوڙيل هڪ ڪتاب ۾ سناس ۽ نالو آيل آهي جيڪو اصل ۾ ڪجهه وڌيڪ قريب آهي ۽ بعد ۾ سند ۽ جو نالو انهي ملڪ تي پيو جنهن کي سندو نديءَ جو هيٺيون وهڪرو رجائي ٿو يعني اهو ملڪ انهن ڏاني ندين جي سنگم کان هيٺ تي آهي جن جي گڏيل نالي تي ۽ ان کان مٿي واري ملڪ کي پنجاب ۽ سڌيو ويو جنهن منجهان آهي وهيون ٿي ۽ اها ڳالهه بلڪل مناسب آهي جو سند جي سر زمين درياھ شاهه جي نالي پٺيان سڏجي جو ان کي سر جيو ٿي درياھ شاهه آهي ۽ ان سموري ڏيهه کي جيڪو ڊيگهه ۾ سوين ميل ۽ ويڪر ۾ سو ميلن تائين آهي سندوءَ جي پاڻي ڪن وڪڙ ۾ ڪري آئي تهه مٿان تهه رکي جوڙيو ۽ ٿانڪو ڪيو آهي ۽ جنهن پٺيءَ کي اڄ اسان جا پير لتاڙين ٿا سا اها ساڳي پٺي آهي جنهن کي موهن جي دڙي وارا ۽ سندن وڏا

لتاڙيندا هئا ۽ يعني سنڌوءَ جو لوڙهي آندل لُٽ جنهن کي گرميءَ پاڻيءَ ۽ ساوڪ جي تاثير ستاري سنواري هڪ سنئين سڌي ميدان جي شڪل ۾ ماڻهيءَ جي چيڙن تائين ائين پٽاري ڇڏيو آهي جنهن ته ان جو ڪو ڇيهه ئي نه هجي فرق رڳو ايترو آهي ته جنهن ڌرتيءَ کان هو واقف هئا تنهن جو مٿاڇرو ڪي پنجاهه صديون اڳ اڄوڪي مٿاڇري کان ڪجهه فٽ هيٺ هو ۽ ان جو سمنڊ سان ميلاب اڄوڪي هنڌ کان ڪافي اندر ٿي ٿيو باقي ان جي مٿاڇري جو مهاندو ان جا هڪ يا ٻئي پاسي ان لڪا لاهه اڄوڪي چٽيءَ بلڪل واضع مهاندي کان ٿي سگهي ٿو ته ڪجهه ڦريل هجن ۽ پر اهو فرق به خالي اکين سان ڏسي نه سگهبو ۽ سنڌ جي ان ميدان جي وڌيڪ باريڪ جانچ ڪبي پر پهريائين پر وارين سر زمينن تي نظر ڦيرائي وٺون ۽

هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي ڏاکڻي ۽ اترئين
ڀاڱي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءَ فرق ڏکڻ اولهه جي
چوماسي جي ٻل ٻل ۽ گهاٽيءَ واديءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو
رهي ٿو ساڄي يا الهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن
ڪڪرالين ماڻھن جي چيڙي جي سنوت ۾ نظر اينديون
جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلھجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين
هليون وڃن ٿيون پر حقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم
لڳولڳ زمين ٽڪرين تان وهي آيل لت منجهان ٺهيل آهي اها
سنڌوءَ جي لت کان بلڪل نرالي ٿئي ٿي اهو تر جنهن کي
مڪاني طرح ڪاڇو سڏيو وڃي ٿو ۽ گهڻي ڀاڱي سوڙهو
آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڪ کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن
جي وچ ۾ ڊيگهه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو
علائقو ٺاهي ٿو ان جو جيڪو ڀاڱو سنڌوءَ واري ڪڇي کي
ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙي مٽيءَ جو
ٽراڪٽو بياڻ آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن
اهو بياڻ هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا آهن
جبل جيڪي ان طرف جون ٻيون حدون ٺاهين ٿا ان بياڻ
جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهڻو ڪري سياسي
طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اتر وارين ايراضين سان
لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾
جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني
ٽڪري سان عجيب مشابهت رکي ٿو پر ابتيءَ ترتيب سان
يعني اترين ڀاڱو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين
بظاھر ان پڳل ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر کان ڏکڻ طرف
ڌار ڌار ٽاڪرو چر نظر ايندا جن جي وچ ۾ سئين پٽ جون
ايراضيون آهن ۽ سمورو تر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان

ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچارڻي ۾ گهٽبو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا
 ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي ۽ انهيءَ پاسي وڌندي حب
 ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾
 پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان ساڻيڪو ميل اُتر طرف
 هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ ويڪرائي مفاصلي جي اڌ
 جيتري ٿيندي ۽ اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي
 آندل لٽ منجهان جڙيو آهي ۽ مٿي ڄاڻايل ڪچيءَ جي ميدان
 وانگر جنهن سان اهو گهڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن
 ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهڻو ڪري ان کان
 ڌار رهيو آهي ۽ هيءُ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن
 جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون ان سر زمين سان
 شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور سنڌ جي نالي سان
 ياد ڪيو وڃي ٿو ائين چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان
 سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر
 بلوچستان جو حصو آهن تحقيق الهندي ڪوهستان يعني
 ڪاچي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي سنڌ ڏي
 هلن جي ڳالهه ڪندا آهن هنن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي
 اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سنڌو نديءَ
 ٺاهيو ۽ سڌا ٽاٽيو آهي اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي
 سامهون آهي تنهن جي بيهڪ ڊگريون ۽ منٽ ۽ ڊگريون ۽ منٽ ۽
 ڊگريون ۽ منٽ اتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ ڊگريون ۽ منٽ ۽
 ڊگريون ۽ منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي شروع شروع
 ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي ننڍو مصر
 سڏيو هو جيتوڻيڪ هاڻ اسان کي ان تشبيهه تي مٿيان لڳي
 سگهي ٿي ڇو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو
 سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيل ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻھن

جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي. ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا ٻُٺ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسڻ ۾ اچن ٿا. ٻنهي ۾ وچ واريءَ مائٽريءَ جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي. آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ناهي. ڪو سنڌ واسي موٽر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه ڀاڱو لتاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمبزل ايتري مشابهت ڏسڻ ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان. البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو مائٽريءَ جي ڀيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو ۽ حقيقت به اهائي آهي. حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياھ سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيتريون به ماپون ڪيون ته ڪٿي به سنڌو مائٽريءَ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي.

اباسين سبلاڊ د ڪونر ولايت د وڀور ولسوالی په يوه روشن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي. کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل څو د سر پنا لپاره له هېواده بهر لاړ شي د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي. د ورکټوب خاپوړې يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته. کله چې د ښونځي له لومړي پړاو ووت يعنې د منځني ښونځي يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندنې ستاينې او داسې نورې ترانې نعتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د

سسيچ په سرويلې ^{NO GURPH} کله نا کله به يې د سسيچ نطاقي هم کوله
 چې د ښې کارکردگي له امله يې ښوونکوي د يو تکړه او با
 استعداد شاگرد په سترگو ورته کتل ^{NO GURPH} د ورځو په تېرېدو سره
 اباسين سېلاب په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ د ترانې
 سربيم او له هغې وروسته د ټول سسيچ کنترولوونکي او جوړوونکي
 شو ^{NO GURPH} له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا
 شوه د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې
 ترې اخيسته ^{NO GURPH} په همدې ترتيب يې ښونځی تر دولسم ټولگي
 پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ ^{NO GURPH} کله چې بېرته
 خپل گران هېواد افغانستان ته راستانه شول د پخوا په څېر يې
 له شعر او شاعرې سره مينه وه د سندرو اورېدلو ته به يې هم ډېر
 وخت ورکاوه ^{NO GURPH} د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل
 کړ ^{NO GURPH} د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې
 د شعرونو په ديکلومه کولو کې هم ونډه اخيسته ^{NO GURPH} د شعر په
 ديکلومه کولو کې ډېره ښه وړتيا لري خدای ج ورته د ښې څېرې
 سره ښکلې ځواني او ښکلې اواز هم ورکړی چې د اواز او ليدلو
 مينه والو يې خورا زيات دي ^{NO GURPH} له همدې ځايه وو چې د شعر او
 شاعرې ډگر ته يې را ودانگل ډېرې شعرونه او غزلې يې
 وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوبه نه دې څښلې څو يې د
 کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي ^{NO GURPH} خواراده لري چې په راتلونکي
 کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري يوازې دومره وخت پاتې چې
 خپل شعرونه د شعر په بگر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته
 وښايي ^{NO GURPH} د هغوي د خوښې مطابق به انتخاب کوي لوستونکو او
 مينه والو ته به يې وړاندې کوي ^{NO GURPH} د ټلويزيون په پرده ډېر ځله د
 شعر په ديکلومه کولو او نورو تفريحي خپرونو په وړاندې کولو
 سره ليدل شوی ^{NO GURPH} له اک کارې سره يې ځانگړې مينه وه چې

دې مينې او علاقې تر دې را ورساوه چې بايد په راتلونکي کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پيل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي. له فلمي ستورو او د هغوي له حرکتونو سره يې زړه پورې توب خورا زيات وو همېشه به يې هڅه کوله ځانه سره داسې اکونه وکړي خو په دې مطمئن شي چې کولای شي په فلمونو او ډرامو کې هم کار وکړي. ليدونکو او ننداره کونکو ته ځان د يو تکړه اکر په بڼه رو وپېژني نه يوازې فلمونو او سريالونو سره مينه يې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته وهاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادوالو ته د وخت انځورنه روښانه کړي او د خلاصې لارې چارې يې ورته په گوته کړي. سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ. دا چې د کار کولو او شويڼگ پايلې يې تر ډېره ورته مثبتې وې. د ليدونکو لخوا ورته د ستاينې صحنه څرگنده شوه بڼه به جوړت سره يې وويل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ ځنډ نه کوم. د ملاله او سوره په نامه يې په دوه تلويزيوني سريالونو کې کار کړی. په ليدو يې په مينه والو کې خورا زيات والې را غلې. له دې وروسته يې د بڼه کار په پايله دا ورته څرگنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په برياليتوب سره يې تر سره کړي. نه يوازې دا چې په سمه توگه به يې تر سره کړې وي. ورسره به د مينه والو لخوا ډېر وستايل شي. اباسين سېلاب وايي تر اوسه د افغانستان د سينمايي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوې. سېلاب هيله لري خو په راتلونکي کې د خپل هېواد سينما ته هم پام وکړي. خو د نور هېوادونو په شان زموږ د فلم هنر هم وده وکړي. اباسين سېلاب چې غواړي يو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي. د تلويزيوني سريالونو سره زياته علاقه لري چې پکې ولوبېږي. په سينمايي فلمونو کې

لوبېدل خو ورته د خوب ريښتيا کېدل ښکاري او هڅه کوي خو
 په هر قېمت چې وي په سينمايي فلم کې د يو غوره اګر په بڼه کار
 وکړي. په را تلونکي نژدې وخت کې به په دې وتوانېږي چې د
 افغانستان لپاره هم سينمايي فلمونه جوړ کړي. سېلاب په دې
 هڅه کې دی چې څنگه وکولای شي د افغانستان سينما ته وده
 ورکړي. او په را تلونکي کې په افغانستان کې د بڼه سينمايي
 فلمونو ننداره کول پيل او ډېر مينه والو را پيدا کړي. د نومړي د
 خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شارو خان او په پښتو
 فلمونو کې جهانګير خان په گوته کوي. د هغوی ټول اګونه
 ورته په زړه پورې دي. کله يې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر
 يې ضرور گوري. خوند او پند ترې اخلي. او کولای شي په ډېر کم
 وخت حتی په يو ځل ليدو هم د دوی تقليد له ځانه سره وکړي.
 خو اباسين سېلاب وايي. دا يې يو لوی ارمان دی چې په فلمي
 نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مينه وال يې د اوس په پرتله
 لا زيات شي. ورسره د تمثيل په بارک کې هم ډېره خوشبيني
 ښيي او وايي. که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثيل
 کولو ته لا ډېر وخت وکړي. سېلاب اوس په شمشاد تلويزيون
 کې ځينې تفرحي خپرونې په مخ وړي. چې زياته برخه يې په کې
 د تمثيل کول دي. او دی هم له تمثيل کولو سره ډېره مينه لري
 د داسې تمثيل کولو وړتيا لري چې ډېرې تمثيل کونکي او د
 تمثيل مينه وال به يې ځای و نه نيسي. په اوس وختو کې يې ډېر
 وخت تمثيل ته ورکړی. نه يوازې تمثيل او فلم جوړلو سره مينه
 او علاقه لري. ورسره د گڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او
 شعرونه هم دېکلو مه کوي. چې په دې سره يې لا د اواز مينه والو
 په څو برابره زيات شوي. تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي
 چې له احساس ډگ پيغام ولري. تر ډېره يې خلک خوښ کړي

لومړی پرې د ده او بیا د اورېدونکو او مینه والو زړه پرې اوبه
وڅښي. د شعر په بوله مانا ترڅ او ډیزاین غور کوي. ښه په
شوق یې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې
وپوهېږي چې اوس یې اورېدونکي د زړه له تله خوښوي یو ډول
اثر پرې کولای شي. مخکې له دې چې انتخاب یې کړي له هغه
شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شعاري
ډېر ښه پوهېږي د هغوی په انتخاب او بیا یې د ویلو ترڅ په خپله
روته برابر وي. په داسې انداز یې وایي لکه څرنگه چې د شعر له
لوستلو سره ښايي ډېر زیات شعرونه یې دېکومه کړي چې
اختر په نامه دېکومه کړی شوی شعري ډېر زړه جذبونکی او د
دې د ښې وړتیا ثابونکی دی. د دې شعر دېکومې په مینه والو او
اورېدونکو څه بیل شان اغېز وکړ ډېرېو خلکو د یو رېښتنې
صحنې لیدل انځورول او خورا مینه یې ورسره پېده کړه. دېته
ورته ډېر نور شعرونه یې هم په ډېر لوړ او مناسب انداز سره
دېکومه کړي چې د هر یو خوند یې د یو بل په پرتله زیات دی.
د خلکو په زړونو کې یې ځای نیولی او د بیا ځل اورېدو لېوالتیا یې
ښيي. همدا دی چې ډېری شاعران د افغانستان جنگ له اباسین
نه مشر گڼي او بیا وایي چې دی په ښه طریقه کولای شي د تېرو
بدامنو وختونو انځورنه مینه والو ته په شه شان سره وړاندې کړي
دا ورته ښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا
هم ورته ښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړو ته د پای
نکی کېږدو او سوله راولي. لکه مخکې چې مو یادونه وکړه
اباسین سېلاب هم فلمي ستوری دی ورسره یو تکړه سندرغاړی
هم دی د سندرو ویلو پوره وړتیا لري خو دا چې تر اوسه یې
ډېرې کمې سندرې ويلي علت یې د وخت نشتوالو ښي. دا چې
په رسنیو کې هم کار کوي ورسره شاعر او دېکومه کونکی هم

دى نه شي كولاى په يو وخت كې بول كارونه سرته ورسوي كه
 څه هم محلوښت به يې ورته جوړ كړى وي ^{NOGRAPH} خو وايي چې د
 رسمي چارو د زياتېدو له امله د سندرو ويلو ته لاس رسى نه شي
 كولاى ^{NOGRAPH} ځوان شاعر طاهر شرر صاڼى يو ښكلي غزل يې په خپل
 خوږ اواز او د موسيقۍ په ساز او سرور سره پوښلي اورېدونكو ته
 وړاندې كړه ^{NOGRAPH} د سندرو په هنر كې همدا سندره وه چې سېلاب يې
 په يو ستر شهوت ونازاوه ^{NOGRAPH} دا غزل چې شرر صيب ^{NOGRAPH} په كوم انداز
 ليكلى او څه انځور يې پكې نغښتې سېلاب بيا اورېدونكو ته
 داسې روښان كړى چې په همغه انداز چې شاعر به غوښتل
 زمزمه كړى ^{NOGRAPH} چې مطلقه يې داسې ده ځواني دې رانه وخوره
 لونگه ځوانيمرگه غنم غوندې رېبې مې ږنگه بنگه ځوانيمرگه كله
 چې خلكو دا سندره واورېده په زړه كې يې د اباسين سېلاب د دې
 هنر د پرمختگ لپاره هېلې زياتې شوې داسې را تونكى يې ورته
 انتخاېوه چې نوموړى به په ډېرو سندر غاړو كې د غوره سندرغاړي
 لقب خپل كړي ^{NOGRAPH} شاعران او هنر مندان يې د دې لومړي قدم په
 اخيستو ډاډ وركوي كه دى لا د خپل دې هنر ته وخت وركړي
 بې له شكه چې هنر به يې وده كوي پرمختگ به كوي ^{NOGRAPH} او خپلو
 اهدافو ته په ډېر ژر ورسېږي هڅه خوب چې يې د دې هنر په اړه
 ليدلى وي تر ډېره به يې تعبير ته ورنژدې شي حتى پوره به
 شي ^{NOGRAPH} اباسين سېلاب ۲۵ كاله عمر لري اوس لا نوى ځوان دى
 واده يې نه دى كړى خو بيا هم په خپل هنر كې د پرمختگ لپاره
 يې پلار او وروڼه ډاډگېر نه وركوي او تشويقوي يې ^{NOGRAPH}

نه ژرؤز مىلملى تى مىزنىك ئېسىل نه نئەنىؤى بايرى مى
 تەبىئەت بايرى مى ئەمگەك بايرى مى تەنھەرىكەت
 بايرى مى ئەدەبىيات ^{NOGRAPH} سەنئەت بايرى مى قاتارلىق كۆپ
 مەنبەلىك مەدەنىيەت بايرى مى بولۇش سۈپىتى بىلەن

ئەڭ قەدىمىي ئىجتىمائىي مەدەنىيەت ھادىسىسى
ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادا مىلاد قۇربان ھېيت چاغان
قاتارىدا سانىلىدىغان تۆت چوڭ بايرامنىڭ بىرىدۇر.

نەۋرۇز بايرىمىنىڭ ئىران ۋە تۇران دىيارلىرىدا يېڭى يىل
بايرىمى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىنىغا يىلدىن
ئاشقان بولۇپ بۇ بايرامنى ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەرنىڭ
نوپۇسى ھازىر مىليوندىن ئاشىدۇ. نورۇز بايرىمى
ئۆتكۈزىدىغان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن نورۇز مەدەنىيىتى
ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى
مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە.

ئېلىمىزدە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋى مىللىي بايراملارنىڭ
بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق
قىرغىز ئۆزبېك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي
مىللەتلەرگە ئورتاق تۇر.

ئەجدادلىرىمىز قۇياش ئېتىقادچىلىقى دەۋرىدە
قۇياش ھارۋىدا ئولتۇرغان ئىلاھ بىزگە كۆرۈنىدىغىنى
ھارۋىنىڭ چاقى. ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ يەرنى
يورۇتسا كېچىسى يەرنىڭ تېگى بىلەن يەرنىڭ يەنە بىر
چېتىگە ئۆتىدۇ. ئۇ يەر تېگىدىن ئۆتكۈچە جىن
ئالۋاستىلار بىلەن ئېلىشىپ جەڭ قىلىدۇ. دېگەن
ئەپسانىگە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ
قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈشىنى تىلەپ گۈلخاننى دائىرە قىلىپ
ئۇسسۇل ئويناپ ئىبادەت قىلغان كېيىن ئىبادەت
ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ئاينىڭ
كۈنى يەنى كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە

توغرىلىغان شۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى نورۇز بايرىمى
شەكىللەنگەن

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى
قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە
ئادەتلەنگەن نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالېندارى
بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە
مىلادى كالېندارى بويىچە ئاينىڭ كۈنى يەنى
كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ شۇڭا
ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ
ئۇنىڭغا نورۇز يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن دەپ
ئات قويغان

نەۋرۇز ئەنئەنە بايرىمىدۇر كىشىلەر باھار پەسلىگە
ئۆلىشىپ ئوۋغا چىقىش مال ۋارانلىرىنى كۆكلەمگە
كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشتىن ئاۋۋال ئىش
ئوقىتىگە ئوڭۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا
ئاسايىشلىق بەخت تىلەپ بۇ بايرامنى تەنتەنىلىك
ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر بۇ تەبىئەت
قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ جانلىنىشقا
باشلىغان ئەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ئېدىرلار دەل
دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى
ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلگەن مەزگىلدۇر شۇڭا نورۇز
بايرىمى ئۆتكۈزۈلگەن مىللەتلەردە تەبىئەتتىن
زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش
ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۆچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش

ئادىتى شەكىللەنگەن

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر
قىلىنىپ ئېتىز ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا
ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش
قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە
چىقىدۇ

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر نورۇز كۈنى كەڭرى
مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ
باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىنىسا دالىلاردا چەۋەندازلار
بەيگە ئوغلاق تارتىشىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى
كۆز كۆز قىلىشىدۇ دارۋازلار مۇئەللەققە تارتىلغان دارغا
چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت
كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش ئىت
تالاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ
ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ

نورۇز ئەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر نورۇز كۈنى يەتتە
ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى
بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە
بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ
تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىيدۇ شائىرلار
نورۇزنامىلەرنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ
ئەلنەغمىچىلەر ئون ئىككى مۇقام كۈيلىرى خەلق
ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام
خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ بۇنداق چاغلاردا ئۇسسۇل

ئويتى يالايدىغانلىكى ئادەم بەس [NO GUPH] بەستە ئۇسسۇلغا
 چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى ئەۋجىگە كۆتۈرىدۇ [NO GUPH]
 بۈگۈنكى كۈندە نورۇز ئامان [NO GUPH] ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى
 مەمۇرچىلىق ئاسايىشلىقنى ئىناقلىق ئۆملۈكىنى
 تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى
 قايناپ تۇرىدىغان شائىر [NO GUPH] قوشاقچىلارنى تاللايدىغان
 باھالايدىغان ناخشا [NO GUPH] مۇزىكا ئۇسسۇل ۋە
 قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان
 يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى
 قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكىنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى
 ئىلىم [NO GUPH] مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا
 قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن
 كۈچ [NO GUPH] ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىتىدىغان
 خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى [NO GUPH]

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى
 ھەپتە يەنى [NO GUPH] كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن [NO GUPH] ھازىر كۆپرەك
 رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ [NO GUPH]

[NO GUPH] [NO GUPH] [NO GUPH] ئەسىردىلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن [NO GUPH] يىپەك
 يولى [NO GUPH] دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان [NO GUPH] ھازىر شۇنداق دەپ
 ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن
 ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن
 تارىخقا ئىگە [NO GUPH] مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا
 جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان روما ئالىملىرى مەلۇمات
 بەرگەن [NO GUPH]

سىماچىيەن مىلادىدىن يىل بۇرۇن تۇغۇلغان
 تارىخى خاتىرىلەر ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە
 ھەققىدە قىسسە ۋە سەنگۈ مىلادىنىڭ يىلى
 تۇغۇلۇپ يىلى ئۆلگەن خەن سۇلالىسى يىلنامىسى
 غەربىي رايون ھەققىدە قىسسە بابلىرىنى يازغاندا
 مىلادىدىن ئىككى ئەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى
 قېتىم كېلىپ كەتكەن مىلادىدىن يىل بىر قېتىم
 مىلادىدىن يىل بۇرۇن بىر قېتىم مەشھۇر سەيياھ ۋە
 دىپلومات جاڭ چيەننىڭ خەن سۇلالىسىنىڭ
 مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ
 مىلادىنىڭ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن
 پادىشاھى خەن ۋۇدېغا مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى
 چاغدىن مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغقىچە پادىشاھ
 بولغان غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە
 بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان جۇڭگونىڭ ئەنە شۇ
 قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا
 دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا
 قۇرۇقلۇق قاتناش يولى جەنۇبىي ۋە شىمالىي يول دەپ ئىككىگە
 بۆلۈنىدۇ قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيادىكى ئەڭ چوڭ
 دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگونىڭ پايتەختى چاڭئەن
 ھازىرقى شىئەن دىن غەربتىكى روما ئېمپىرىيىسىگە
 بارىدىغان يول گەنسۇدىكى خېشى كارىدورى ئارقىلىق
 داشاتادۇڭخۇاڭ غا ئېلىپ كېلىدۇ داشاتادىن غەربكە
 قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى ئاچىغا بۆلۈنىدۇ بۇ ئاچا
 يولنىڭ بىرى داشاتانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان
 ئارقىلىق لوپنورغا ئۆتۈپ قارا قۇرۇم تىزمىلىرىنى بويلاپ

خوتەنگە بارىدۇ. خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا
قاراپ ماڭغاندا ياركىندكە بارىدۇ. ئاندىن كېيىن پامىر
تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافغانىستاندىكى بەدەخشان
ئارقىلىق ئامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ. بۇ يەردىن غەربكە قاراپ
ماڭغاندا ئىران ئىراق ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارغىلى
بولىدۇ. مانا شۇ يول جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ.

داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن
يولنىڭ يەنە بىرى لولانتىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇمۇلغا
ئېلىپ بارىدۇ. ئاندىن كېيىن قۇمۇلدىن تۇرپانغا ئۆتۈپ
تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي تىزمىسىنى بويلاپ غەربكە
ماڭغاندا قاراشەھەر كۇچار ئاقسۇ ئارقىلىق قەشقەرگە
بارىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەربكە ماڭغاندا پامىر
تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە سوغدى خارەزمى
ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۆزبېكىستان
ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىدە ئارقىلىق ئالانلار
مەملىكىتىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ غەربىي شىمالىدا
بارىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ ئىرانغا
ئۆتۈپ غەربكە بۇرۇلۇپ ماڭغاندا مىسۇپوتامىيە ئىراقتىكى
دىجلى ۋە فىرات ۋادىسى ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارىدۇ.
بۇ يول شىمالى يول دەپ ئاتىلىدۇ. مانا شۇ يۇقىرىدا
تىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسى تۈگۈنلىرى ھونلار
دەۋرىدىن تارتىپ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر
بۇرۇن ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ياشايدىغان
رايونلاردا تارىم ئويمانلىقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي
ئاسىيادا ئىدى. ئوچۇقراق ئېيتقاندا ئاسىيانىڭ

شەرقىدىكى دۆلەتلەر^{NOGRAPH} چاۋشيەن^{NOGRAPH} جۇڭگو^{NOGRAPH} بىلەن ياۋرۇپا
ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى^{NOGRAPH} ئىقتىسادى مەدىنى
سىياسىي ئالاقىلارنى^{NOGRAPH} باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا
ھونلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن^{NOGRAPH}
خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش
ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن ھۇنلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن
ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن تىبەت خانلىقى
ئارىسىدا ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن^{NOGRAPH}

چۈنكى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى قاتناش يولىغا
قايسى دۆلەت ھۆكۈمران بولسا شۇ دۆلەت خەلقئارا سودىدىن
نۇرغۇن پايدىنى قولغا كىرگۈزگەندىن تاشقىرى سىياسى
جەھەتتىن مۇئەزرىتىنىڭ تەسىرىنى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپاغا
ئۆتكۈزۈشتە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىگە
يېتەتتى^{NOGRAPH} يۇنان يازغۇچىلىرى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا
ئارىسىدىكى خەلقئارا قۇرۇقلۇق يولى توغرىسىدا مەلۇمات
بېرىشكە ئەھمىيەت بەرگەن^{NOGRAPH} شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئەڭ
قەدىمكى چاغدىن باشلاپ خوتەننىڭ يىپەك ماللىرى
مىلادىدىن^{NOGRAPH} ئەسىر بۇرۇن^{NOGRAPH} ئىچكى ئۆلكىلەردىن
چىقىدىغان يىپەك ماللار^{NOGRAPH} مىلادىدىن بىر ئەسىر
بۇرۇن^{NOGRAPH} يۇنانىستانغا روماغا ئېلىپ بېرىلاتتى^{NOGRAPH} رومالىقلار
بارغانسېرى يىپەك ماللارنى ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىدىغان
بولدى^{NOGRAPH} شۇ سەۋەبتىن مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە
ياشىغان يۇنانلىق چوڭ سودىگەر مائىستىڭ ئوتتۇرا
ئاسىيالىقلاردىن ياللاپ ئالغان سودا گۇماشتىلىرى
خەلقئارا سودا يولىنى تەكشۈرۈپ چىققان^{NOGRAPH}

يۇنان يازغۇچىسى مارتىيۇس مىلادىنىڭ بىرىنچى
ئەسىرىدە ياشىغان يازغان ئەسىرىدە مائىس
ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ئاسىيا بىلەن
ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تونۇشتۇرغان
يۇناننىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى كىلاۋدى پىتولى
مىلادىنىڭ ئەسىرىدە ياشىغان ماریينوس بەرگەن
مەلۇماتقا ئاساسلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى
خەلقئارا سودا يولىنى تۆۋەندىكىچە كۆرسەتكەندى
پىتولىنىڭ كۆرسىتىشىچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ
شەرقىي قىرغىقىدىن باشلىنىپ سۈرىيە ئىراق
مىسوپوتامىيە ۋادىسى ئىران ئافغانىستانغا ئېلىپ
بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ تاش مۇنار بۇ
تاش مۇنار تاغلاردىن ئالاي ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا
كېرەك دىن ئۆتۈپ سىرىسلەر ئىل يۇنانچە سۆز بولۇپ
يىپەك ئېلى دېگەن بولىدۇ گە تارىم ئويمانلىقى
ئېلىپ بارىدۇ يۇنان ئالىمى پىتولىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو
تارىخچىلىرىنىڭ جەنۇبىي يول دەپ ئاتىغان يولىغا
توغرا كېلىدۇ يۇقىرىدىكى مەلۇماتلار ھونلار دەۋرىدە
مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ
مىلادىنىڭ يىلىغىچە داۋام قىلغان جۇڭگو ۋە
يۇنان يازغۇچىلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتى

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ يىلىدىن
يىلىغىچە شەرقتىن غەربكە بارىدىغان خەلقئارا
سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى
يىلنامىسى پېچۈي ھەققىدە قىسسە دىمۇ مەلۇمات

بېرىلگەن شۇ يىلى نامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن
غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت بۇ ھەقتە
يىلى نامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن

سۈي سۇلالىسى مىلادى تىڭ يىلىدىن
يىلغىچە ھۆكۈم سۈرگەن نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ
ۋاقتىدا مىلادى تىڭ يىلىدىن
يىلغىچە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا
ئەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭيىغا
كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن مانا شۇ
مۇھىم ئەھۋالنى ھېسابقا ئالغان ياڭدې پىجۈي ئاتلىق
كىشىنى جۇڭگو تەرەپتىن سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل
قىلىپ تەيىن قىلغان پىجۈي چاڭيىغا كەلگەن چەت ئەل
سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن
پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى تارمىقىدىن ئالغاندا
ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي
تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغا چە بولغان جايلارنى ئۆز
ئىچىگە ئالىدۇ دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ
ئادەتلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار
دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى
توغرىسىدا مەلۇمات توپلىغان پىجۈي تىۋېلىغان
ماتېرىياللىرىغا ئاساسلىنىپ غەربىي رايوندىكى
دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلدىق ئەسەر
يازغان مانا شۇ ئەسەردە مۇنداق دىيىلگەن داشاتادىن
غەربكە قاراپ مېڭىپ كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا
كىرىشىدە ئۈچ يول بار بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول

دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار
 ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا. ياشايدىغان جايلار
 قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان
 جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا. ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ
 ئوردىسىغا. غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى
 بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئا. ئېلىپ بارىدۇ.
 ئۇنىڭدىن كېيىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن
 ئۆتۈپ شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ
 بويىغا بارىدۇ. يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ
 ئاتىلىدۇ. بۇ يول تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر
 ئارقىلىق ئۆتىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەربكە قاراپ
 ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت
 سەمەرقەنت كىيىبود بۇخارا مەرۋىدىن ئۆتۈپ ئىران
 ئارقىلىق كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ. يوللارنىڭ
 يەنە بىرى جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يول پىچان
 خوتەن قاغالىق تاشقورغاندىن ئۆتۈپ پامىر
 تاغلىرىدىن ئېشىپ ۋاخان ئافغانىستاندا توخارىستان
 ئافغانىستان ئىيىپتالىت ھازىرقى پاكىستان
 شىمالى ھىندىستان بامىيان ئافغانىستاندا كىيىبود
 سەمەرقەنتنىڭ غەربىي شىمالىدا. ئارقىلىق شىمالىي
 ھىندىستانغا ئېلىپ بارىدۇ. بۇ يەردىن غەربكە قاراپ
 يۈرگەندە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارغىلى بولىدۇ. بۇ
 ئۈچ يول بويىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆزلىرى
 ماڭىدىغان يوللىرى بولۇپ شىمالدىن جەنۇبقا
 قاتنايدۇ. قۇمۇل تۇرپان پىچان غەربىي رايونغا
 بارىدىغان يوللارنىڭ دەرۋازىسى بولۇپ داشاتا بولسا

ناھايىتى مۇھىم ئۆتكەل پىجۇي تەسۋىرلىگەن يوللار
 تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى خەلقئارا سودا
 يوللىرى بولۇپ بۇ يوللار غەربىي شەرقىي روما
 ئېمپىرىيىسىنىڭ پايتەختى كونىستانىنپول ھازىرقى
 ئىستانبۇل دىن تارتىپ شەرقتە كۈرىيىگىچە ھازىرقى
 چاۋشيەنگىچە بارىدىغان يول ئىدى پىجۇينىڭ
 غەربىي رېيۇندا يېڭى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق
 ئەسىرىدە خاتىرىلەنگەن شىمالىي ئوتتۇرا جەنۇبىي
 يول دەپ ئاتالغان ئۈچ يولنىڭ ئاساسى لېتىيىسى ۋە
 تۈگۈنلىرى بولغان رايونلار كاسپى دېڭىزىنىڭ شەرقىي ۋە
 شىمالىي قىرغاقلىرىدىكى جايلار ئوتتۇرا ئاسىيا
 ئافغانىستان تارىم ئويمانلىقى جۇڭغار ئويمانلىقى
 تۈرك خاقانلىقىنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە بولۇپ
 شۇ چاغدىلا تۈركلەر خەلقئارا سودا يولىنىڭ خوجايىنى
 ئىدى

شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا تەھرىر

يېقىنقى يىللاردىن بېرى بەزى ئالىملار چەت ئەل
 ئالىملىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە قەدىمكى خوتەننىڭ
 بىپەك توقۇمىچىلىقى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزگەندە
 تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئاتالمىش
 شەرق مەلىكىسى دەيدىغان رىۋايەتنى كۆتۈرۈپ
 چىقىپ خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرىغىنى شەرق
 مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسىنىڭ ئېلىپ كەلگەنلىكى
 ئۇنىڭدىن بۇرۇن خوتەندە پىلىمنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى
 سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى بۇ رىۋايەتلەرنى راستقا

ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىۋاتقانلار رەت قىلغىلى بولمايدىغان
تارىخى پاكىتلاردىن كۆز يۇمۇپ خوتەنگە پىلە
قۇرۇتتىنىڭ ئۇرىقىنى مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى
خوتەن خاقانى ۋىجايى جاۋا بۇ بۇددادىنىغا ئېتىقاد
قىلىدىغان خوتەن ئۇيغۇرلىرىنىڭ بوددىست ھىندىچە
ئىسمى بولسا كېرەك غاياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى
ئېلىپ كەلگەن شۇنىڭدىن كېيىن خوتەندە يىپەك
توقۇمىچىلىقى پەيدا بولغان دىيىشىدۇ

ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئاساسلىنىدىغان دەسمايىسى
جۇڭگو تارىخىدا ئۆتكەن مەشھۇر بۇددىست شۇەنجاڭ
مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇچ ۱۱۱۱ يىلى ئۆلگەن
نىڭ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت
خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىدىكى شەرق مەلىكىسى
توغرىسىدىكى رىۋايەت

شۇەنجاڭ ھىندو بۇددىزىمىنى ئۆگىنىش ۋە تەتقىق
قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىپ ۱۱۱۱ يىل
مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە
تۇرغان ئۇلۇياڭغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا
ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن بىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا
ئاساسلىنىپ ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت
خاتىرىسى دېگەن ئەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ
ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان

ئۇلۇغ تاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى
ناملىق ئەسەرگە شۇەنجاڭنىڭ ئېيتىپ بېرىشى بويىچە
ھىندى تىبەت رىۋايەتلىرى ئاساسىدا خوتەن خانى

ۋىجايى جاۋاغا ياتلىق بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو
 مەلىكىسى خوتەنگە كېلىدىغان چاغدا باش كىيىمىنىڭ
 ئىچىگە پىلمە قۇرتىنىڭ ئۇرۇقىنى يوشۇرۇپ چېگرادىن
 ئۆتكەنمىش چېگرادىكىلەر مەلىكىنىڭ باش كىيىمىنى
 تەكشۈرۈشكە جۈرئەت قىلالامىغان مەلىكە خوتەنگە
 كەلگەندىن كېيىن پىلىنى ئۆستۈرگەن بۇنى كۆرگەن
 ۋەزىرلەر خوتەن خانىغا بۇ قۇرۇتلارنى كۆيدۈرۈۋېتەيلى
 بولمىسا ئۇ ئەجدىرھاغا ئايلىنىشى مۇمكىن دەيدۇ ئەمما
 مەلىكە پىلمە قۇرۇتىنى يوشۇرۇن ھالدا بېقىپ ئۆستۈرۈپ
 ئۇنىڭدىن چىققان يىپەكتىن شايى دۇردۇن توقۇپ
 كىيىم كېچەك تىكىپ كىيىپتۇ بۇنى كۆرگەن خوتەن
 خانى پىلمە قۇرۇتىنى ئۆستۈرۈشكە يول قويۇپتۇ

بۇرىۋايەتنىڭ تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن
 كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مىلادىنىڭ
 يىلى خوتەن خانىغا ياتلىق قىلىنغان بولغان شەرق
 مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى پىلمە قۇرۇتىنى خوتەنگە
 ئېلىپ كېلىشتىن ئاز دېگەندە يىل بۇرۇن
 مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن خوتەندە يىپەك
 توقۇمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي قىلغانلىقىنى
 ياۋرۇپادىكى رومالىقلارنىڭ خوتەندە توقۇلغان يىپەك
 ماللارنى ئەتىۋالاپ ئۇنىڭدىن كىيىم كېچەك
 كىيىگەنلىكىنى شۇ چاغلاردا تېخى جۇڭگودىن
 چىقىدىغان يىپەك ماللارنى بىلمەيدىغانلىقىنى
 ئىسپاتلايدىغان پاكىتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق خوتەنگە
 پىلمە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرق مەلىكىسى ئېلىپ

كەلگەن ۋە دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىش لازىم.

ئاتالمىش شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى يالغان رىۋايەتنى رەت قىلىش ئۈچۈن قەدىمكى چاغلاردا رومالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يىپەك ماللىرىنى تېخى بىلمىگەن ۋە ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ئەڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توقىغان يىپەك ماللارنى بىلىدىغانلىقى ۋە ئۇ ماللاردىن كىيىم كېچەك كىيىمگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە.

قەدىمكى چاغدىكى يۇنان ۋە روما ئالىملىرىدىن كىتسىئاس مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن ئۆتكەن سىترا بون مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن تۇغۇلۇپ مىلادىنىڭ ۋە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن خوبلىئوس ۋىيگىلى مارۇ مىلادىنىڭ ۋە يىللىرى ئۆتكەن روما تارىخچىسى فىلوروس مىلادىنىڭ ۋە يىللىرى ئۆتكەن فىلىپپى مىلادىنىڭ ۋە يىلى تۇغۇلۇپ ۋە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ۋە ئەسىرلىرىدە ئۆتكەن قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ يازغان ئەسەرلىرىدە تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يۇرتىنى خوتەننى ئاساس قىلغان يۇنان تىلىدا سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يېزىشقان.

ياۋرۇپالىقلاردىن تۇنجى قېتىم يىپەك دۆلىتى سىرىسلار دۆلىتى توغرىسىدا مەلۇمات بەرگەن يۇنان ئالىمى كىتسىئاس بولۇپ ئۇ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى تىلغا ئالغان.

يۇنان ئالىملىرىدىن سىتىرابون ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن ئۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىرماكىدونىكى ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىڭ مىلادىدىن ۱۰۰ يىل بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەركەردىسى ئۇنىسكىرىيىتوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ھىندىستانغا كەلگەن ئۇنىسكىرىيىتوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان تارىم ئويمانلىقىنى سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يازغان سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا يۇنان ۋە روما يازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا پىلىپىنى ماریسىللىنوس پىتولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىي راق ۋە ئېتىقراق

روما يازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىللىرى ئۆتكەن ئاسىيانىڭ شەرقىدە ھىندىلار سىرىسلىقلار سىتىسىلىكلەر ياشايدۇ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا سىتىسىلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ سىتىسىلىكلەر بىلەن ھىندىلار ئا ئوتتۇرا قىسمىدا ياشايدۇ سىرىسلىقلار دۇنيادا تەڭدىشى تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستا بولۇپ سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ قويۇپ كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەپ يازىدۇ مىلاننىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ئەمەلىيەتكە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ

بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار. مىلا ئېيتقاندا ىندىستان سىرىسلىقلار ئۇيغۇرلار ئاىنىڭ يۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان. مىلا سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ. مالنى قۇملۇققا قويۇپ قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ. دەيدۇ. بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەلقلىرىدە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن. تىلمىسىز سۇداىنى كۆرسىتىدۇ. مىلا سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ. دەيدۇ. مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئورمانلىقىدىكى قۇملۇق چۆلىنى كۆرسىتىدۇ. جۇڭگونىڭ ئاساسى تېرىتورىيىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل يوق. بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددى ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ.

تەبىئەتشۇناس رىم يازغۇچىسى پىلىينى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە سىرىس دۆلىتى بىپەك دۆلىتى توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ. پىلىينى مۇنداق دەپ يازىدۇ. سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن بىپەك چىقىدۇ. دۇنياغا مەشھۇر. ئۇلار كىمخاب تاۋاق دۇردۇن توقۇپ روماغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدۇ. سىرىسلىقلار مۇلاھىم تارتىنچاق كېلىدۇ. پىلىينى يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ. سىرىسلىقلار بوي تۇرقى جەھەتتە ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۆزلىرى كۆك ئاۋازلىرى جاراڭلىق كېلىدۇ. چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ

تىلىنى بىلمەيدۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن
 سۆھبەتلىشەلمەيدۇ چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم
 دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ
 سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېتىغا قويىدۇ
 ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ
 پىلىيىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا
 سىرىسلىقلارنىڭ يىپەك ماللىرى روماغا ئېلىپ
 بېرىلىپ سېتىلىدىكەن ئۇنىڭ ئۈستىگە
 پىلىيىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ ئېرقى
 خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى
 يۇقىرى قىممەتكە ئىگە بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك
 ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ جۇڭگونىڭ
 قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا
 بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى كۆك كۆز قىزىل چاچ
 دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى چىرايى ئاق سۈزۈك
 قىزىل چاچ كۆزلىرى كۆك دەپ يازغان
 پىلىيىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت
 كەپ ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ
 بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بىزۇپ چېچىپ ئەخلاقى
 جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ
 كىيىمىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن
 كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇردۇنلاردىن
 تىكىلىدىغانلىقى سىرىسلار دۆلىتىدىن سېتىپ
 ئالىدىغان يىپەك ماللار ئۈچۈن رىم تىللالىرىنىڭ
 ئالتۇن پۇللىرىنىڭ ئا سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا
 چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ

مۇنداق دەپ يازغان ئىدى [NO GEOPH] دۆلىتىمىڭ
 تىللىرىدىن ھىندىستان سىرىسلار دۆلىتى ۋە ئەرەپ
 يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەريىلى ئاز دېگەندە يۈز
 مىليون سىتىركىيىس [NO GEOPH] رىم تىللاسى [NO GEOPH] ئېقىپ كېتىدۇ [NO GEOPH]
 مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمدىكى ئەرلەر بىلەن ئاياللار [NO GEOPH] ئاق
 سۆڭەكلەرنى دىمەكچى [NO GEOPH] نىڭ بۇزۇپ [NO GEOPH] چېچىپ خەجلىشى
 ئۈچۈن كېتىدۇ [NO GEOPH] [NO GEOPH] [NO GEOPH] [NO GEOPH] پىلىمىنىنىڭ [NO GEOPH] تەبىئەت
 تارىخى [NO GEOPH] دىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق
 سۆڭەكلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئېشى [NO GEOPH] ئىشرەت [NO GEOPH] كەيپ [NO GEOPH]
 ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان
 يىپەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا [NO GEOPH]
 دەرەمەك [NO GEOPH] ئۈنچە [NO GEOPH] ياۋۇتلارنى ھىندىستاندىن
 مەرۋايىتلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان [NO GEOPH]

يەر ۋە جەنۇبىي بولسا ھىندىستاندىكى گانگې دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقى بىلەن چېگرالىنىدۇ. پىتولىمى سىرىسلار دۆلىتىنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرىدىغان تاغلار توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ. سىرىسلار دۆلىتىنىڭ تۆت تەرىپىنى تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئىككى چوڭ دەريا ئاقىدۇ. ئۇ دەريالارنىڭ بىرىنچىسى ئۇيغۇرداس دەرياسى بولۇپ ئۇ ئاۋشاتىستان ۋە ئاسمىران تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ. دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋتىس دەرياسى بولۇپ ئوكاسىيان ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى ياركەنت زەرەپشان ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس.

پىتولىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن. پىتولىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىشى خالاس. يۇنان ئالىمى مارىسىلمىنوس مىلادىنىڭ ۱۰۰ يىلى ياشىغان. تارىخنامە ئاتلىق كىتابىدا شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار. ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ. بۇ تاغلار بىر تۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىي توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ. سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭتاشا ۋە باي غەربتە سېستىيە بىلەن چېگرالىنىدۇ. شەرقىي بىلەن شىمالدىن

ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك تاغلىرىنىڭ ئۈستى
 تەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۈزدە تۇتۇلسا
 كېرەك يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ جەنۇبىي
 چېگراسى ھىندى ۋە گانگې دەرياسىغىچە بارىدۇ
 تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز يوللىرى تىك قىيالىق
 تەڭرى بۈگرى كېلىدۇ تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك
 ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋتېس
 دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ سىرىسلەر
 تىچ ياشايدۇ ھەربىي قورال يارق تۇتمايدۇ زادى ئۇرۇش
 قىلمايدۇ مۇلاھىم ياۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە
 قىلمايدۇ ئىقلىمى مۆتىدىل ھاۋاسى ساپ پاكىز
 ئاسماندا بۇلۇت كۆپ بولمايدۇ قاتتىق بوران چىقمايدۇ
 ئورمانلىق ئىنتايىن كۆپ ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى
 كۆرگىلى بولمايدۇ مەرسىللىنوس يەنە مۇنداق دەپ
 يازىدۇ سىرىسلىقلار ئاددى ساددا ياشاشقا
 ئادەتلەنگەن ئۇلار خالى جايدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن
 ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ كىشىلەر بىلەن بېرىش
 كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ چەت ئەللىكلەر
 چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۇ يەرگە يىپەك ياكى باشقا
 مال ئالغىلى بارسا كۆزلىرى بىلەن بىر بىرىگە
 بېقىشى پىلا باھاسىنى توختىتىدۇ گەپلەشمەيدۇ
 ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول باشقىلارغا ئېھتىياجى
 چۈشمەيدۇ يۇقىرىدا يۇنان ۋە رىم
 ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن
 پاكىتلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسەنى چىقىرىش مۇمكىن

مىلادىدىن [NOGRAPH] [NOGRAPH] يىل بۇرۇنقى ۋاقتىدىن تارتىپ
ياۋرۇپالىقلار [NOGRAPH] يۇنان ۋە رىم [NOGRAPH] تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار
ئېلىنى يىپەك ئىلى [NOGRAPH] سىرىسلەر ئېلى [NOGRAPH] دەپ تونىغان [NOGRAPH]

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئى
شارائىتى [NOGRAPH] تاغلىرى دەريالىرى ئورمانلىرى چۆللىرى
ئېقلىمى [NOGRAPH] ئۇنىڭغا چېگرالىنىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە
ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن [NOGRAPH]

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى ئەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن
تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى
ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال
قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېنىق ۋە
تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن [NOGRAPH]

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان
خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن
[NOGRAPH] ئۇيغۇرداس [NOGRAPH] ئاتىغاندىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ ئىرقى
جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ
ئىسپاتلاپ بەرگەن [NOGRAPH]

ئەگەر سىرىس ئېلى دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا
يىپەكچىلىك سانائىتى ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن
تارتىپ [NOGRAPH] مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن [NOGRAPH] تەرەققى
قىلمىغان بولسا [NOGRAPH] جاھاننىڭ مەر [NOGRAPH] مەر شەھرى [NOGRAPH] دەپ
ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى
سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى
قامدىيالىمىغان بولاتتى [NOGRAPH]

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا يىپەك
 توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى
 ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ۱۱ ئىچكى
 ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا
 ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىنى ئارتۇقچىلىقىدىن
 ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ ۱۲ يېقىنقى يىللاردا
 شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ۱۳ ئەسىردە ئىچكى
 ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇلمىلار قېزىۋېلىندى ۱۴
 بۇنداق يىپەك توقۇلمىلاردىكى ۱۵ نىسبەتەن كۆزگە
 كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز
 يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىيپاش گۈللۈك
 ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا
 كەلگەن ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى
 خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا ۱۶ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر
 بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر يۇڭ
 توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان ۱۷ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك
 رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش
 ئۇسۇلىنى ۱۸ كىمخاپلارنىڭ ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىش
 ئۇسۇلىنى ۱۹ ئا ۲۰ شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك ۲۱
 ۲۲ مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ
 يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى يۇڭ توقۇمىچىلىقىدا
 بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى
 كۆرسىتىدۇ ۲۳

بۇنىڭدىن تاشقىرى مىلادىنىڭ ۲۴ ۲۵ ۲۶ يىللىرى
 شەرق مەلىكىسى پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە
 ئېلىپ كەلگەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا

يىپەك يوق ئىدى دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان
 مۇنداق بىر پاكىتى مۇبار يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا
 ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلەر ئارقىلىق
 قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار ئىچىدە مىلادى تىل
 يىلىدا پىلە قۇرۇتىنى ۋە ئۆز مەدەرىخىنى
 ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت
 ئۇچرىدى يادىكارلىق بەت مانا بۇ پاكىت
 يىپەك مەلىكىسى شەرق مەلىكىسى مىلادى تىل
 يىللىرى پىلە قۇرۇتىنى ئۇرۇقىنى خوتەنگە
 ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ قەدىمكى
 چاغدا خوتەندىلا ئەمەس ھەتتا تۇرپان رايونىدا
 يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان ئەڭ ئاساسلىق
 ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى
 رىۋايىتىدىكى مىلادى تىل يىلى جۇڭگودىن
 خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ پىلە قۇرۇتى
 ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە
 يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان
 رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىنىشى خالاس

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن
 باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان
 مەلىكىلەرنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگونىڭ تارىخى
 يىلنامىلىرىغا ئۇيسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو
 مەلىكىلىرىنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگو تارىخى
 يىلنامىلىرىغا يېزىلغان ئەپسۇسكى مىلادى تىل

ئەسىرى دە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ
ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت
قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە
ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېتىراپ قىلىنسا
خوتەنگە پىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا
ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن
رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماسلىققا
ھېچقانداق بانا سەۋەب يوق ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن
ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق
قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى
تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا
توسقۇن بولغان شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب
ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گام
تاقىلىپ گام ئېچىلىپ تۇراتتى

مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى ۋە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى
ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىنىڭ
۱۱۱۱-يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ بۇنى بەنچاۋ
ئەۋەتكەن ئىرانغا بارغان جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا
سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن تارىخى
مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى
رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىنىغا
كېلىپ بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن مىلادىنىڭ
۱۱۱۱-يىلى روما ئېمپىراتورى ماركۇس ئاۋرىل
مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن ۱۱۱۱-يىلىغىچە

ئېمپىراتۇر بولغان دېڭىز يولى ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەلچى
 ئەۋەتكەن رومائەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىنىغا
 چىقىپ ۋيېتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن ئەلچى جۇڭگو
 پادىشاھى خەن خۇئاندى مىلادىنىڭ يىلىدىن
 يىلىغىچە پادىشاھ بولغان غاپىل چىشى كەركە
 مۇڭگۈزى ياقۇت قاتارلىق سوۋغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن
 يۇقىرىدىكى تارىخى پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ
 جۇڭگوبىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى
 رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى يىپەك ئېلى دەپ
 ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى
 مۇناسىۋىتى بۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىدىن يىل
 بۇرۇن باشلانغان دىن ئاز دېگەندە ئۈچ ئەسىر مىلادىدىن
 يىل بۇرۇن كېيىن باشلانغان رومالىقلارنىڭ
 جۇڭگوبىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ئەگەر
 شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ يىلىدىن
 باشلانغان بولسا رومالىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن
 ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن
 يىل كېيىن باشلانغان

بىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى تەھرىر

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە مىلادىدىن
 بۇرۇن ۋە كېيىن يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ شايى تاۋار
 دۇردۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا ئاساسەن روماغا تارىم
 ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلىدىن
 بارغانلىقى ئاتالمىش يىپەك مەلىكىسى
 رىۋايىتىنىڭ يالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم

تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى خەلقئارا سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى. بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى. مىلادىنىڭ بىرىنچى يىلى تۇرپان خانلىقى مىلادىنىڭ بىرىنچى يىلىدىن بىرىنچى يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. نىڭ خانى كۈي ۋىنتاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى تۇن يابغۇ خاقانىنىڭ رۇقسىسىنى ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى يەن مىلادىنىڭ بىرىنچى يىلىدىن بىرىنچى يىلىغىچە پادىشاھ بولغان. گە ئەۋەتكەن سوۋغا سالاھىيەتلىرى ئىچىدە شەرقىي رومادىن كەلتۈرۈلگەن كۈچۈكلەر قارا تۈلكە مويتىسى قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى. شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر روما بىلەن قىلمىغان سودىلىرىدا رومانىڭ نەسىملىك ئىتلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن. تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدىمۇ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەختلەر دورا دەرەمەكلەر زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سالماقنى ئىگىلەيتتى.

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىن جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان. تۈرك خانلىقى تەركىبىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەنت خانلىقى بۇخارا خانلىقى قاتارلىق خانلىقلار مىلادىنىڭ بىرىنچى يىلىدىن بىرىنچى يىلىغىچە بولغان بىرىنچى يىلىدە

جۇڭگوغا توققۇز قېتىم سودا ئەلچىلىرى ئەۋەتكەن تۈرك خاقانلىقى تەركىبىگە كىرگەن خانلىقلار يېرىم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ بەزى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى چوڭ ئىشلارنى قىلىشتا تۈرك خاقانلىقىنىڭ رۇخسىتىنى ئالاتتى

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلالىسى ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشنىڭ يۈز بېرىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى تالىشىش ۋە خەلقئارا يىپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۆرەشتە شەرقىي روما بىلەن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان

ھەريىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم تىللاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئېمپىراتۇرلىرى پىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ئۈمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس تارىخنامە ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى بۇرۇن رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى يىپەكنى پىلە

قۇرۇتتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى

ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى
تىئوخانىۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ پىلە قۇرۇتى
ئۇرۇقىنى قاچان نەدىن قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە
شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ مىلادىنىڭ
يىلىدىن يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن
ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ
يىلىدىن يىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان
شەرقىي روماغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن
شەرقىي رومالىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ يىپەك
ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا
مەلۇمات بېرىدۇ تىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ
ئېمپىراتور پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر
ئادەم شەرقىي روماغا پىلە بېقىپ يىپەك
ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن
شەرقىي رومالىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى ھىلىقى
ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە يىپەك
ئېلىدە ئۇزۇن تۇرغان ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ
كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا
ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن
جايلاشتۇرغان ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى
ئاشۇنداق ئۈستىلىق بىلەن شەرقىي روماغا ئېلىپ كەلگەن
بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ
ئۇرۇقىنى ئۆز مە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان
بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ

بولۇپ بىر جۈپ قانات چىقارغان ئۇچىدىغان بولغان
 رومالىقلار پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىشنى
 ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستى ئان تۈركلەرگە كۈنىستاننىڭ نېپۇلغا
 ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك ئەلچىلىرىگە ئاپتور
 رومالىقلارنىڭ پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى
 كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ تەڭ قېلىپ چۈچۈپ كەتكەن

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر
 ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ
 ئىچىدە ئاساسى سالماقنى يىپەك توقۇلمىلىرى
 ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر
 يىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ
 دۇنياغا مەشھۇرلىقى پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ يىپەك
 مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە
 مىلادىنىڭ يىلى جۇڭگودىن خوتەنگە
 كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى پىلە قۇرۇتى
 ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى ئاساسەن خوتەندىن
 شەرقىي روماغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ
 تەرىپىدىن مىلادىنىڭ يىللىرى ئوغۇرلۇقچە
 ئېلىپ بېرىلغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتلارنى
 يۇقىرىدا بىر بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتۈم مېنىڭچە شۇ
 پاكىتلار يىتەرلىك بولسا كېرەك

ئاخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا
 بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى يالغۇزلا ئاسىيادىكى خەلقلەر
 بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە
 قىممەتلىك تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا

قالماستىن بەلكى مەدەنىيەت جەھەتتە ئاسىيادىكى
 خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر-
 بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىنىپ شانلىق
 مەدەنىيەت يارىتىشى مۇناھايىتى كۈچلۈك تۈرتكىلىك
 روللارنى ئوينىغان خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى
 ئەلچىلەر سەيياھلار غەربتىن شەرققە شەرقىن غەربكە
 موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق
 مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگەن قوشۇنلارمۇ
 سودا ئەلچىسى ياكى ئاددى سودىگەر قىياپىتىگە
 كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ قاتناپ تۇراتتى غەرب بىلەن
 شەرق ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش
 ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي ئاخبارات
 يىغىش ئىشلىرىنى قىلاتتى باشتا ئېيتىپ
 ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىنىڭ يىللىرى ئىسمى
 نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن پىلە
 قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ مەخپىي ھالدا شەرقىي
 روماغا يەتكۈزۈپ بېرىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا
 ھۆكۈم سۈرگەن نەچچە مىڭ يىللىق سىرنىڭ
 ئىشىكىنى ئېچىپ تاشلىغان شۇ ئىرانلىق پىلە
 قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن
 بۇرۇن شەرقىي روما ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئان
 مىلادىنىڭ يىلىدىن يىلىغىچە
 ئېمپىراتور بولغان بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا
 سۆزلەشكەن پوستىئان ئەگەر ئىرانلىق راھىپ پىلە
 قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرىسلەر ئېلىدىن ئوغرىلاپ
 ئېلىپ كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا ناھايىتى قىممەت

باھالىق ئىنئام مۇكاپات بېرىدىغان بولغان

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن ئالىدىغان قىممەت باھالىق ئىنئامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرىسلەر ئېلىدىن پىلە قۇرۇتتىتىلىك ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بەرگەن مانا مۇشۇ ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۰۰۰ يىل بۇرۇن مىلادىتىلىك ۱۰۰۰ يىلى غەربتىلىك سۈزۈك رەڭلىك شىشە ياساشتىكى مەخپىي سىرىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار جۇڭگوغا بىلدۈرۈپ قويغان ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى بىلمەيتتى ئۇلار رەڭلىك شىشەنى ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى شۇنىڭ ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە ياساشتىلىك سىرىنى غەربتىن بىلىپ ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى بۇنداق ئۇرۇش مىلادىتىلىك ۱۰۰۰ يىلى ياۋچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق شىمالى سۇلالىلەر تارىخىدىكى خاتىرىگە ئاساسلانغاندا شىمالى ۋېي خانلىقى مىلادىتىلىك ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەننىڭ خانى تۇباتاۋنىڭ ۋاقتىدا مىلادىتىلىك ۱۰۰۰ يىلىدىن ۱۰۰۰ يىلىغىچە خان بولغان مىلادىتىلىك ۱۰۰۰ يىلى ئۇنىڭ پايتەختىگە كەلگەن ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار تاغدىن دورا ئېلىپ كېلىپ ئۇنى ئېرىتىپ رەڭلىك شىشە ياسىغان بۇ كىشىلەر غەربتىلىك رەڭلىك

شىشىلىرىدىنمۇ پاقىراق چىرايلىق چىققان بۇنداق
رەڭلىك شىشىنى كۆرگەنلەر ھەيران قېلىشىپ ئىلاھى
شىشىلەردىن يىشكەن ئاق ھون سودىگەرلىرى رەڭلىك
شىشە ياساشنى خەنزۇلارغا ئۆگەتكەن شۇنىڭدىن باشلاپ
سۈرىيە يۇنانلىقلارنىڭ رەڭلىك شىشىنى مونوپولىيە
قىلىۋېلىش ھوقۇقى پاچاقلىنىپ كەتكەن قەدىمكى
تارىخىي پاكىتلار بويىچە ھۆكۈم قىلغاندا بىرەر مىللەت
ياكى خەلقنىڭ ئىجاد قىلغان بىرخىل تېخنىكىسى
غەرب ئەللىرىدە پۈتۈنلەي قەتئى مەخپىي ئىدى شۇنىڭغا
قارىغاندا تۇباتاۋ شىمالى ۋېي خاندانلىقىنىڭ پايتەختى
داتۇڭغا كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ رەڭلىك شىشە ياساش
تېخنىكىسىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىپ قالغان بولسا
كېرەك ئەگەر ئەھۋال بىزنىڭ قىياسىمىزدىكىدەك
بولىدىغان بولسا ئۇ چاغدا تۇباتاۋ ئاق ھون
سودىگەرلىرىگە نىسبەتەن بېسىم كۈچ ئىشلىتىپ
ئۇلارنى رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىشكە
مەجبۇرلىغان ياكى ناھايىتى يۇقىرى باھالىق بەدەل بېرىشكە
ۋەدە قىلىپ ئالىدىغان بولۇشى مۇمكىن يۇقىرىدا تىلغا
ئېلىنغان ئىرانلىق راھىپ بىلەن ئاق ھون مىلادىنىڭ
يىلىدىن يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن
سودىگەرلىرى ماددى مەدەنىيەت ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل
قىممەتلىك بولغان يىپەك بىلەن رەڭلىك شىشىنى
ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سىرلىرىنى بىلمەيدىغانلارغا
مەلۇم قىلىپ قويغان مەدەنىيەت ئوغرىلىرى
جاسۇسلىرى بولسىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن قارىغاندا ئۇلار
شەرقىي روما بىلەن جۇڭگونىڭ ماددى مەدەنىيىتىنى

ئىشلەپچىقىرىش باشلانغان ۋە ئۇنىڭغىچە خەنزۇلار پاختا
 رەختلەرنى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن
 ئېلىپ كېلەتتى ۋە قەدىمكى چاغلاردا قۇنقاۋ پىپا بالابار
 قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئىراندىن جۇڭگوغا كىرگەن
 بولسا داپ نەي سۇناي قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى
 ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئۇيغۇرلاردىن كىرگەن بولۇپمۇ سۈي
 سۇلالىسى تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ
 تەرەققىياتىغا ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان مىلادىنىڭ
 يىلى كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىكە مەلىكە
 لىرىدىن ئاسىنا بىكە شىمالى جۇ سۇلالىسى
 نىڭ خانى جۇشۇەندىغا ياتلىق قىلىنغاندا تۈرك
 خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇتۇ كۈندىن چاڭئەنگە شىئەنگە
 ئاسىنا بىكە بىلەن بىللە سۇجاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا
 ئۇستازىمۇ كەلگەن ئۇ كۇچارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى
 ۋاقتىدا چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان
 سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ بەكمۇ
 تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو
 مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ
 سەنئىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل
 بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلغان
 ئۇلار تۆۋەندىكىچە

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كورىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لى خۇا مۇزىكىسى

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا
مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى
بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن
ھىندى مۇزىكىسى بىلەن كورىيە مۇزىكىسىنى ھېسابقا
ئالمىغاندا قالغان بەش خىل مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى
ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى

سۇجاۋا پىيپا چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا
جۇڭگودىن ئۇنىڭغا تەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت
چىققان ئەمەس شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن
ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە
سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا
سىپىستىمىسى ئاساسىدا يىلى
سىپىستىمىسىنى بەرپا قىلدى بۇلار تۆۋەندىكىچە
كۇچار مۇزىكىسى قەشقەر مۇزىكىسى تۇرپان
مۇزىكىسى غەربىي لياۋ مۇزىكىسى بۇخارا
مۇزىكىسى سەمەرقەنت مۇزىكىسى كامبودژا

مۇزىكىسى كۈرىيە مۇزىكىسى يەن
 مۇزىكىسى چىڭ شاڭ مۇزىكىسى مانا شۇ ئون
 يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا
 بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان كۇچار
 مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى
 بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم
 دەرىجىدە خەنزۇ مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان
 ھون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى
 ئىدى بۇنىڭدىن تاشقىرى كۇچار ئۇسۇلىنى ئاساس
 قىلغان ئۇيغۇر ئۇسۇل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى
 ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقنىڭ ئەنئەنىۋى
 ئالاھىدىلىكلىرىنى ئاساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ
 ئاساسەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق خەنزۇلارنىڭ
 ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك
 تەسىر قىلغان بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ مىڭ ئۆيىدىكى
 ھەيكەللەر تام سىزما رەسىملىرى ئىسپات بولىدۇ
 شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ئەسىرنىڭ
 باشلىرىدا خوتەنلىك ئۇيغۇر رەسسامى يۇچىزىڭ تاڭ
 سۇلالىسى پادىشاھى لى شىمىنىڭ
 تەكلىۋىگە بىنائەن شىئەنگە كېلىپ ساكيامۇنىڭ تىپىك
 سۈرئىتىنى سىزىپ بەرگەن جۇڭگو رەسساملىرى بۇددا
 رەسسامچىلىقىدىكى رەسىم سىزىش سەنئىتىنى ۋە
 غەرب ئەللىرىدىكى كىشىلەرنىڭ رەسىمىنى سىزىش
 سەنئىتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگەنگەن چۈنكى يۇچىزىڭ
 رەسسامچىلىقتا غەرب ئۇسلۇبىدىكى رەسسامچىلىقتا
 تەڭدىشى يوق رەسسام ئىدى جۇڭگونىڭ قەدىمكى

چاغدىكى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ پەلسەپە بىلەن
 ئەدەبىياتىنىڭ بېيىشى ۋە يۈكسۈلۈشىنى ئۇيغۇرلارنىڭ
 قوشقان ئۆچمەس تۆھپىسىدىن ئاجرىتىپ قاراش تولىمۇ
 بىمەنىلىك بولىدۇ. بۇددا دىنى ئەڭ دەسلەپ جۇڭگوغا
 تارقىلىشتىن بۇرۇن ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يىلتىز تارتقان
 ئىدى. ئۇيغۇلار ئىچىدىن چىققان مەشھۇر بۇددىست
 راھىبلار ئەسىردىن باشلاپ بۇددا دىنىنى جۇڭگوغا
 تونۇشتۇرۇشقا كىرىشكەن. بۇنىڭغا كۇچارلىق ئۇلۇغ
 بۇددىست پەيلاسۇپ ۋە مەشھۇر تەرجىمان شائىر
 كوماراجىۋانى مىسال كەلتۈرۈش يېتەرلىك. كوماراجىۋا
 مىلادىنىڭ يىلى تۇغۇلۇپ يىلى ئالەمدىن
 ئۆتكەن. كىچىك ۋاقتىدا دادىسىغا ئەگىشىپ
 ھىندىستانغا بارغان. ئۇ ھىندىستاندا كۆپ يىللار تۇرۇپ
 بۇددىزىم ئەقىدىلىرىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن. شۇ
 چاغلاردا بۇددىزىم تەلىماتىدا ماخىيانا ۋە خىنيايانا دەپ
 ئاتىلىدىغان چوڭ ئىككى مەزھەپ ئىككى ئېقىم بار
 ئىدى. كوماراجىۋا بۇ ئىككى چوڭ مەزھەپ ئىچىدىن
 خىنيايانا مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان. ئۇ ھىندىستاندىن
 قايتىپ كېلىۋاتقان چاغدا قەشقەردە شورى ئاساما ئاتلىق
 بۇددا راھىپىغا يولۇققان ۋە ئۇنىڭدىن ماخىيانا مەزھىپىنى
 ئۆگىنىپ بۇرۇن قوبۇل قىلغان خىنيايانا مەزھىپىدىن ۋاز
 كەچكەن. كوماراجىۋا قەشقەردىن ئۆتۈپ ئاقسۇغا كەلگەندە
 ئاجايىپ بىر راھىپقا يولۇققان. ئۇ راھىپ ئۆزىنى دۇنيادا
 تەڭداشسىز راھىپ ھېسابلاپ ھەمىشە ماختىنىپ
 ئەگەر بۇددا ئەقىدىلىرى بويىچە بىرەر كىشى مەن بىلەن
 مۇنازىرىلىشىپ مېنى يېڭىدىغان بولسا ئۇنداق كىشىگە

بېشىمنى كېسىپ بېرىمەن دەيدىكەن كوماراجىۋا شۇ
 راھىپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۇنى يېڭىپ قويىدۇ بۇ
 ۋەقە غەربىتىكى بۇددا دۇنياسىنى زىللىگە كەلتۈرىدۇ
 كوماراجىۋانىڭ داڭقى غەرب ئەللىرىگە تارقىلىدۇ بۇ
 ۋەقەدىن كۇچار خانى ناھايىتى چوڭ پەخىرلىنىش ھېس
 قىلىپ كوماراجىۋانىڭ ئالدىغا ئاقسۇغا كېلىپ ئۇنى
 ئىززەت ھۆرمەت بىلەن كۇچارغا ئېلىپ كېتىدۇ
 كوماراجىۋانى كۇچار دۆلىتىنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ
 جاكاللايدۇ تارىختىن خەۋرى بار كىشىلەرگە مەلۇم
 بولغاندەك كوماراجىۋا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن مىلادىنىڭ
 ۱۱۱۱-يىلى ھازىرقى گەنسۇنىڭ ئوۋىيغا كەلگەن ئۇ شۇ
 جايدا يىل تۇرغان كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ
 يېزىقىنى تىلىنى پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر
 ئۆگەنگەن شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ئىككى چىن
 سۇلالىسى بىلەن شىمالى ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى
 دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ئاساسەن ئۇرۇش
 قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋر ئىدى جۇڭگودىكى بەزى
 خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددا دىنىنىڭ نادان
 ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پاسسىپ
 ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇپ
 ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا
 ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق
 تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددا دىنىنى
 تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى بۇددا دىنىغا كۈچلۈك
 تەرىپدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۱۱۱۱-يىلىنىڭ
 خانى ياۋشىيىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلىدىن

يىلىغىچە خان بولغان مىلادىنىڭ يىلى
 كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىئەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە
 ئۇنى دۆلەتنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكالغان
 ياۋشىيىنىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن
 پايدىلانغان كوماراجىۋا شىئەندىكى مەشھۇر بۇددا
 ئىبادەتخانىلىرىنىڭ بىرىدە شاگىرتقا بۇددا
 ئەقىدىلىرىدىن دەرس بەرگەن ياۋشىيىن دائىم
 ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان
 كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرقانچىسى
 دانىشمەن ئەۋلىيا دېگەن نامغا ئىگە بولغان
 كوماراجىۋا شىئەندە بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس
 ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددا نامىلاردىن جىلىدلىق
 پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا
 تەرجىمە قىلغان بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى
 كۈچلۈك بولغان بۇددا رىۋايەتلىرىدىن ناھايىتى نۇرغۇن
 ئەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا
 تەرجىمە قىلغان ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە
 ئەسەرلەرنىڭ تىلى بەكمۇ راۋان مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ
 چۈشىنىشلىك بولغان كوماراجىۋانىڭ دىن
 پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو
 بۇددىزىم پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ
 تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن
 شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ
 داڭلىق تەرجىمان تالانتلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە
 بولغان خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن
 تارتىپ ئەسىرگىچە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب

بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز
 ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى ۋە ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا
 ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ۋە ئاتالمىش يىپەك يولى
 يالغۇزلا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا ئارقىلىق
 ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن
 مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن
 غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى
 مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت
 يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۋرۈكلۈك رول ئوينىغان بولۇپمۇ بۇ
 ئۇلۇغ تارىخىي مۆجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقى ئاساسى
 ۋە ئۆگىتىش ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقى ئۆز تارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام
 قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا ئىران ئەھمانلار
 سۇلالىسى مىلادىدىن بۇرۇنقى يىل بۇرۇنقى چاغدىن
 تارتىپ مىلادىدىن بۇرۇنقى يىل بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم
 سۈرگەن گىرىك باكتىرىيە پادىشاھلىقى
 مىلادىدىن بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ
 مىلادىدىن بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن
 ياۋچىلار دۆلىتى بولغان توخارىستان مىلادىدىن
 بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىدىن بۇرۇنقى چاغقىچە ھۆكۈم سۈرگەن
 ئېمپىرىيىسى مىلادىدىن بۇرۇنقى چاغدىن
 تارتىپ مىلادىنىڭ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن
 ئاق ھون ئېمپىرىيىسى مىلادىنىڭ يىلىدىن
 يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ

قەدىمكى چاغدىكى شانلىق مەدەنىيىتىنى يارىتىشىدا
قاتناشقان بولسا تۈرك خانلىقى دەۋرىدىكى
ناھايىتى يۈكسەك مەدەنىيەتنى ياراتقۇچىلار
قاتارىدىن ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ئىدى